

CRNA GORA
MINISTARSTVO ODBRANE

IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI ZA 2017.GODINU
AKCIONOG PLANA ZA PRIMJENU REZOLUCIJE SAVJETA BEZBJEDNOSTI UJEDINJENIH
NACIJA 1325 – ŽENE, MIR I BEZBJEDNOST U CRNOJ GORI (2017-2018)

Podgorica, mart 2018.godine

SADRŽAJ:

UVOD

CILJEVI, AKTIVNOSTI, NOSIOCI ODGOVORNOSTI, ROKOVI, INDIKATORI USPJEHA I MONITORING

STEPEN REALIZACIJE AKTIVNOSTI

PREDLOG MJERA ZA UNAPREĐENJE

TABELARNI PREGLED REALIZACIJE AKTIVNOSTI

Pojmovi:

MOD – Ministarstvo odbrane

VCG – Vojska Crne Gore

MUP – Ministarstvo unutrašnjih poslova

MLJMP - Ministarstvo za ljudska i manjinska prava

MVP - Ministarstvo vanjskih poslova

MRSS – Ministarstvo rada i socijalnog staranja

VDT – Vrhovno državno tužilaštvo

UP – Uprava policije

ANB – Agencija za nacionalnu bezbjednost

ZIKS – Zavod za izvršenje krivičnih sankcija

NVO – nevladine organizacije

I UVOD

Reforma bezbjednosnog sistema ključni je aspekt procesa demokratizacije koji zahtijeva potrebu integrisanja rodne perspektive u bezbjednosnim institucijama i u kreiranju bezbjednosnih politika. Na ovaj način bezbjednosni sistem, odnosno njegove institucije postaju efikasnije u odgovoru na razne bezbjednosne potrebe u društvu i daju svoj doprinos izgradnji mira i demokratizacije.

O važnosti integrisanja rodne perspektive u svim sferama društva, da država jamči ravnopravnost žena i muškaraca i razvija politiku jednakih mogućnosti navedeno je u Ustavu Crne Gore, koji je obezbijedio političku podršku i stvorio pravne pretpostavke za uvođenje standarda rodne ravnopravnosti i sprečavanja i eliminisanja diskriminacije po osnovu pola u svim oblastima i na svim nivoima društva.

Crna Gora, kao članica UN, imala je obavezu da donese Akcioni plan za primjenu Rezolucije Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija 1325 – Žene, mir i bezbjednost.

Ministarstvo odbrane (*u daljem tekstu:Ministarstvo*) formiralo je Međuresorsku radnu grupu, koja je pripremila tekst Nacrta akcionog plana za primjenu Rezolucije Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija 1325 – Žene, mir i bezbjednost u Crnoj Gori (2017-2018.godine) i sprovelo javnu raspravu koja je pokazala da učešće žena u oružanim snagama predstavlja značajan aspekt demokratizacije društva i poštovanja ljudskih prava, a jedno od tih prava je i pravo žena na dostupnost i izbor vojne profesije, po principu jednakih mogućnosti.

Vlada Crne Gore, na sjednici od 23.februara 2017.godine, usvojila je Akcioni plan za primjenu Rezolucije Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija 1325 – Žene, mir i bezbjednost u Crnoj Gori (2017-2018.godine), (*u daljem tekstu: AP*), kojim su definisane mjere i aktivnosti na integrisanju pitanja rodne ravnopravnosti u procese reforme sistema odbrane i na svim nivoima na kojima se donose odluke, kreira i sprovodi politika.

Ciljevi, aktivnosti, nosioci odgovornosti, rokovi, indikatori uspjeha, monitoring i izvori finansiranja

Cilj AP je da obuhvati i razradi tri ključna područja primjene Rezolucije 1325 (*u daljem tekstu: RSB 1325*) i njoj pratećih rezolucija i to: povećanje učešća žena u odlučivanju i mirovnim procesima, zaštita žena i djevojaka u konfliktnim zonama i integracija rodne perspektive i rodnog obrazovanja u mirovnim operacijama, kao i područja mehanizama za njenu primjenu i primjenu njoj pratećih rezolucija.

AP utvrđene su: aktivnosti za sprovođenja RSB 1325, nosioci odgovornosti i saradnici, rokovi za realizaciju aktivnosti, određeni indikatori uspjeha i izvori finansiranja.

Međuresorska radna grupa vrši kontinuirani monitoring sprovođenja aktivnosti utvrđenih AP, i jednom godišnje o realizaciji aktivnosti iz AP izvještava Vladu Crne Gore.

Za realizaciju aktivnosti iz AP, za 2017. i 2018.godinu, osim donatorskih sredstava, Zakonom o Budžetu Crne Gore treba obezbijediti finansijska sredstva u iznosu od 40.000,00 eura.

Stepen realizacije aktivnosti

Konstatacija

AP utvrđeno je 9 ciljeva i 41 aktivnost.

Od navedenog broja, realizovano je 27 aktivnosti, realizacija dvije aktivnosti slijedi u 2018.godini, pet aktivnosti je djelimično realizovano, dok 7 aktivnosti nije realizovano.

Na osnovu dostavljenih izvještaja o realizaciji aktivnosti:

- Ministarstvo odbrane i Vojska Crne Gore nosioci su odgovornosti za 20 aktivnosti, od čega je 17 aktivnosti realizovano, realizacija jedne aktivnosti je u toku, a 2 aktivnosti nijesu realizovane;
 - Ministarstvo unutrašnjih poslova-Uprava policije nosioci su odgovornosti/saradnici za 27 aktivnosti, a Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovije ljudima za 7 aktivnosti. Od ukupno 34 aktivnosti nijesu realizovane 3 aktivnosti;
 - Ministarstvo za ljudska i manjinska prava nosilac je odgovornosti za 9 aktivnosti od kojih 3 aktivnosti nijesu realizovane, jer nijesu bila predviđena budžetska sredstva;
 - Ministarstvo prosvjete nosilac je odgovornosti za jednu aktivnost, koja je realizovana u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava i Zavodom za školstvo;
 - Ministarstvo vanjskih poslova nosilac je odgovornosti za dvije aktivnosti koje su realizovane.
 - Ministarstvo zdravlja saradnik je na realizaciji jedne aktivnosti koja je realizovana zajedno sa Institutom za javno zdravlje, a u saradnji sa zdravstvenim ustanovama;
 - Ministarstvo rada i socijalnog staranja saradnik je na realizaciji dvije aktivnosti koja je realizovana u saradnji sa drugim državnim organima koji su bili nosioci ovih aktivnosti;
 - Ministarstvo pravde nosilac je jedne aktivnosti koja je realizovana;
 - Agencija za nacionalnu bezbjednost saradnik je na realizaciji 14 aktivnosti, od čega realizovano 7 aktivnosti, realizacija jedne aktivnosti je u toku, dok se realizacija 5 aktivnosti planira u 2018.godini;
 - Uprava carina saradnik je na realizaciji 11 aktivnosti, od čega realizovano 6 aktivnosti, a 5 aktivnosti nije realizovano;
 - Zavod za izvršenje krivičnih sankcija saradnik je na realizaciji 8 aktivnosti, od čega je realizovano 5 aktivnosti, dok 3 aktivnosti nijesu realizovane;
 - Polijska akademija saradnik je na realizaciji 3 aktivnosti, od čega je realizovana jedna aktivnost, dok realizacija dvije aktivnosti nije planirana za 2017.godinu;
 - Zajednica opština saradnik je na realizaciji dvije aktivnosti koje su realizovane.
- Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštini Crne Gore, u okviru svojih nadležnosti, razmotrio je i podržao AP i kroz formiranje ad hoc poslaničke grupe će pomagati u promociji Rezolucije 1325 SBUN i primjeni AP.
- Odbor za bezbjednost i odbranu Skupštine Crne Gore, kroz redovno razmatranje izvještaja o radu institucija nad kojima vrši nadzor, dostavio je izvještaj u pogledu sprovođenja AP.

Ocjena stanja

Realizacija aktivnosti iz AP u 2017.godini, ukazuje na značajnu posvećenost nosilaca aktivnosti i saradnika na primjeni utvrđenih ciljeva i aktivnosti koji se odnose na RSB 1325 i njoj pratećih rezolucija, kroz uspostavljanje evidencija po polu i rodno razvrstanu statistiku, kontinuirano sprovođenje edukacija radi podizanja nivoa svijesti o zabrani diskriminacije po osnovu pola, nasilju nad ženama i nasilju u porodici, trgovine ljudima, s posebnim osvrtom na prosjačenje, rane ugovorene brakove i radnu eksploataciju i važnost obrazovanja za romsku i egipćansku populaciju. Takođe, kroz realizaciju aktivnosti ukazano je i na značaj integrisanja rodne perspektive u programe obuka za zaposlene u pravosuđu, u sistemu odbrane i bezbjednosti, posebno kroz edukacije lica koja se upućuju u mirovne misije i operacije podrške miru u kojima učestvuje Crna Gora, kao i u okviru priprema lica za odlazak na mandat u diplomatsko-konzularnu mrežu.

Predlog mjera za unapređenje

Nosioci odgovornosti i saradnici iz AP trebalo bi, i u 2018.godini, da nastave sa realizacijom utvrđenih ciljeva i aktivnosti i doprinesu razradi tri ključna područja za primjenu RSB 1325 i njoj pratećih rezolucija: povećanje učešća žena u odlučivanju i mirovnim procesima, zaštita žena i djevojaka u konfliktnim zonama i integracija rodne perspektive i rodnog obrazovanja u mirovne operacije, kako bi se obezbijedila dobra osnova za pripremu i izradu nacrtu drugog AP za period 2018-2022.

U nastavku je tabelarni prikaz realizacije aktivnosti u 2017.godini:

Akcioni plan za primjenu RSB 1325 za period 2017-2018.

Redni broj	Cilj	Aktivnost		Nosioći odgovornosti i saradnici	Indikatori	Vremenski okvir	Stepen realizacije
		Redni broj					
1.	Obezbijediti institucionalne mehanizame za sprovođenje Akcionog plana za primjenu RSB 1325	1.1.	Donošenje Odluke o obrazovanju Međuresorske radne grupe za praćenje sprovođenja Akcionog plana	- Ministarstvo odbrane	Donešena Odluka	I kvartal 2017.	Rješenjem ministra odbrane formirana je Međuresorska radna grupa za praćenje sprovođenja AP REALIZACIJA: Mjera je realizovana
		1.2.	U sektoru bezbjednosti (u Ministarstvu odbrane, Vojski Crne Gore, MUP-u, Upravi policije, Agenciji za nacionalnu bezbjednost, Upravi carina, Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija) uspostaviti "osobe od povjerenja" sa mandatom na četiri godine.	Ministarstvo odbrane, Vojska CG, MUP, Uprava policije, Agencija za nacionalnu bezbjednost, Uprava carina, Zavod za izvršenje krivičnih sankcija	- Broj obuka za "osobe od povjerenja" - Broj osoba koje su prošle obuku - Uspostavljene "osobe od povjerenja"	II kvartal 2017.	MUP -Određeno šest zaposlenih iz četiri sektora Uprave policije za program „osoba od povjerenja“ koji su prošli dvije obuke na temu: “Rodna ravnopravnost u policiji” i „Ljudska prava i rodna ravnopravnost“ u organizaciji OSCE-a i „Upotreba rodno senzitivnog jezika“ u organizaciji Uprave za kadrove. Uprava carina- Određena dva službenika kao „osobe od povjerenja“.

							ZIKS-Određena dva službenika kao „osobe od povjerenja“. Postupak uspostavljanja ovih mehanizama je u toku u Vojski CG i ANB. REALIZACIJA:Mjera je realizovana
		1.3.	U sektoru bezbjednosti uspostaviti evidenciju po polu i rodno razvrstanu statistiku.	Ministarstvo odbrane, Vojska CG, MUP, Uprava policije, Agencija za nacionalnu bezbjednost, Uprava carina, Zavod za izvršenje krivičnih sankcija, u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava (MLJMP)	Uspostavljena evidencija po polu i rodno razvrstana statistika	I kvartal 2017.	MUP-Centralna kadrovska evidencija uspostavljena je u junu 2017.godine, u okviru Biroa za ljudske resurse i sadrži aplikacije koje se odnose na podatke o zaposlenim službenicima, kao i podatke o broju zaposlenih žena, njihovim zvanjima, odnosno radnim mjestima na koje su raspoređene i organizacionim jedinicama u kojima rade.Unos podataka je u toku.Prema evidenciji u MUP i UP zaposleno je 1020 žena,što čini 19,9% od ukupnog broja zaposlenih (5123).U

							UP zaposleno je 428 žena, što čini 10,2% od ukupnog broja zaposlenih (4179), a u MUP je zaposleno 592 žena što čini 62,6% od ukupnog broja zaposlenih (944). <u>MO i VCG-</u> Uspostavljena evidencija po polu i rodno razvrstana statistika. U MO, na dan 31.12.2017.godine, ima 43,42% zaposlenih žena, od čega 98 žena državnih službenica i jedna žena podoficirka. Tri žene su vojno-diplomatski predstavnici u Misiji Crne Gore pri NATO.U Ministarstvu ima, iz kategorije visoko-rukovodnog kadra, dvije žene-sekretarka ministarstva i generalna direktorica Direktorata za materijalne resurse, a iz kategorije ekspertske - rukovodnog kadra
--	--	--	--	--	--	--	---

							sedam žena. U Vojski, na dan 31.12.2017.godine, ima 9,69% zaposlenih žena, od toga su 37 žena profesionalne vojnkinje po ugovoru, 19 žena su podoficirke, 13 žena su oficirke i 103 žene su civilna lica. Na inostranim vojnim akademijama školuju se sedam žena kadetkinja. Do sada je šest žena učestvovalo u mirovnoj misiji u Avganistanu, od kojih je jedna podoficirka učestvovala u dva kontigenta. Na nivou Ministarstva i Vojske ima 13,50% žena. <u>ANB</u>-Uspostavljena evidencija po polu i rodno razvrstana statistika. <u>Uprava carina</u>-U okviru Kadrovskog informacionog sistema uspostavljena je evidencija po polu. <u>ZIKS</u>-U okviru Kadrovskog informacionog sistema ZIKS-a
--	--	--	--	--	--	--	---

							uspostavljena statistička evidencija zaposlenih u ZIKS-u po polu. REALIZACIJA: Mjera je realizovana
		1.4.	Kontinuirano vođenje evidencije o zastupljenosti pripadnica ženskog pola u sistemu bezbjednosti, njihovom školovanju, usavršavanju i vođenju u karijeri, uključujući i učešće u multinacionalnim operacijama, učešće u civilnim misijama i u međunarodnim aktivnostima.	Ministarstvo odbrane, Vojska CG, MUP, Uprava policije, Agencija za nacionalnu bezbjednost, Uprava carina	Broj uspostavljenih evidencija	Kontinuirano	MO i VCG- Uspostavljene dvije baze podataka o svim zaposlenima (KAIS – kadrovski informacioni sistem za profesionalna vojna lica i civilna lica u službi, odnosno radu u Vojsci i KIS – kadrovski informacioni sistem za administraciju i registraciju svih zakonom propisanih informacija o zaposlenim državnim službenicima i namještenicima u Ministarstvu). Ove baze podataka obezbjeduju evidentiranje, vođenje i analiziranje podataka koji se odnose na planiranje unutrašnje organizacije i sistematizacije, na efikasno raspoređivanje i

							korišćenje kadrovskog potencijala, na efikasan sistem kontinuiranog školovanja i usavršavanja i na praćenje svih postupaka u vezi sa kadrovima i one se stalno ažuriraju. U cilju unapređenja ovih baza podataka, budžetskim sredstvima Ministarstva i donacija, u toku je realizacija aktivnosti na izradi jedinstvenog informacionog sistema Ministarstva i Vojske. MUP-Unos podataka u Centralnu kadrovsku evidenciju vrši se u kontinuitetu, obuhvaćeni su i podaci koji su definisani navedenom mjerom. ANB-Uspostavljena evidencija o zstupljenosti ženskog pola, školovanju, usavršava
--	--	--	--	--	--	--	--

							nju i vođenju u karijeri. Uprava carina U okviru Kadrovskog informacionog sistema uspostavljena je predmetna evidencija. REALIZACIJA:Mjera je se realizuje u kontinuitetu
		1.5.	Osnovati ad hoc poslaničku grupu u Skupštini Crne Gore koja će pomagati u promociji RSB 1325 i primjeni Akcionog plana	Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore	-Osnovana ad hoc poslanička grupa -Broj poslanika/ca u ovoj grupi	Do kraja I kvartala 2017.	Odbor za rodnu ravnopravnost će inicirati formiranje ad hoc poslaničke grupe u saradnji sa Odborom za bezbjednost i odbranu. REALIZACIJA:Mjera nije realizovana
		1.6.	Međuresorska radna grupa za sprovođenje AP za primjenu RSB 1325 organizuje zajedničku radionicu za rukovodioce institucija kako bi se donijela odluka o mogućem procesu razvoja individualnih AP	Ministarstvo koje koordinira u saradnji sa ostalim nosiocima mjera	-Održana radionica -Broj individualnih AP	Do kraja I kvartala 2017.	REALIZACIJA:Mjera nije realizovana
		1.7.	Donošenje akcionih planova na nivou institucija	ministarstava i drugi subjekti koji su nosioci aktivnosti predviđenih Akcionim planom	-Broj donešenih akcionih planova	II kvartal 2017.	MO i VCG -Donijet AP na nivou Ministarstva i Vojske MUP - Izrađena Strategija razvoja Uprave policije i

							prateći Akcioni plan za njeno sprovođenje za 2016-2017.godinu.Strategijom i Akcionim planom definisani su ciljevi i mjere koje se odnose na unapređenje u oblasti rodne politike, diverziteta i zaštiti od diskriminacije posebno osjetljivih društvenih grupa.Shodno mjeri iz navedenog plana, a nakon Analize o zastupljenosti i napredovanju žena u obavljanju policijskih poslova izrađen je nacrt Plana učešća žena na rukovodećim pozicijama i po liniji rada. Predmetni plan je urađen u saradnji sa međunarodnim policijskim ekspertom iz Centra za integritet u Oslu i saradnicima OEBS-a. ANB-U planu je izrada AP. REALIZACIJA:Mjera je djelimično realizovana
--	--	--	--	--	--	--	--

		1.8.	Sprovoditi obuku rukovodilaca i zaposlenih u svim institucijama predviđenim za sprovođenje Akcionog plana, radi obezbjeđivanja uslova i stvaranja povoljnog institucionalnog okruženja i infrastrukturne podrške za sprovođenje utvrđenih aktivnosti.	MLJMP u saradnji sa institucijama predviđenim za sprovođenje Akcionog plana, Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda, Upravom za kadrove, NVO i akademskom zajednicom	-Broj organizovanih obuka -Broj osoba koje su prošle obuku	Kontinuirano	MLJMP- Nije realizovalo mjeru jer nisu bila predviđena budžetska sredstva REALIZACIJA: Mjera se realizuje u kontinuitetu
2.	Jačati rodnu perspektivu kroz učešće u međunarodnim aktivnostima na primjeni RSB 1325 i njoj pratećih rezolucija	2.1.	Integrirati rodnu perspektivu u međunarodne aktivnosti u kojima će učestvovati Crna Gora	MO MUP MVP MLJMP	-Podaci o međunarodnim aktivnostima iskazani kroz rodnu statistiku - Broj aktivnosti koje imaju rodnu perspektivu	Kontinuirano	MO i VCG- Učestvuju u međunarodnim aktivnostima učešćem lica u službi u Vojsci u mirovnoj misiji u Avganistanu. U ovoj misiji u periodu od 2010-2017.g., učestvovalo je šest žena profesionalnih vojnih lica, od kojih je jedna podoficirka učestvovala u dva kontigenta. MUP- participira u međunarodnim aktivnostima pod okriljem UN od 2009.g. u sastavu mirovne misije UN na Kipru. Od 2014.godine, u cilju poštovanja rodne zastupljenosti jedna od četiri predstavnika

							CG u sastavu misije je i policijska službenica. U toku 2017.g. izvršena je treća rotacije službenica. MVP -Ambasadorka CG pri NATO Dragana Radulović, u izvještajnom periodu redovno je učestvovala na sastancima radnih tijela NATO-a koja se bave sprovođenjem RSB 1325. REALIZACIJA:Mjera se realizuje u kontinuitetu
		2.2.	Međunarodno umrežavanje potencijalnih kandidatkinja za liderske pozicije kako bi se razmijenila najbolja iskustva i prakse	MLJMP NVO Međunarodne organizacije	-Broj sastanaka na međunarodnom nivou - Broj žena uključenih u procese umrežavanja - Broj zajednički pokrenutih inicijativa	Kontinuirano	MLJMP - Nije realizovalo mjeru jer nisu bila predviđena budžetska sredstva REALIZACIJA:Mjera se realizuje u kontinuitetu
		2.3.	Organizovati posjete, zajedničke sastanke i konferencije za subjekte bezbjednosti na međunarodnom nivou, razmenjivati publikacije i rezultate istraživanja	MO MUP MVP MLJMP Međunarodne organizacije	-Broj posjeta -Broj osoba koje su učestvovala u aktivnostima - Broj zajedničkih sastanaka	Kontinuirano	MO -Vojno diplomatski predstavnik MO učestvovao u radu 41 konferencije NATO komiteta za rodne perspektive na kojoj

					-Broj razmijenjenih publikacija - Broj medijskih izvještaja		su predstavljeni aktivnosti Ministarstva i Vojske na implementaciji rodne perspektive u sistemu odbrane Crne Gore. -Na OEBS-ovom seminaru na temu: "Kodeks ponašanja u vojno-političkim aspektima bezbjednosti - CoC za države učesnice i OEBS partnere", koordinatorka u vezi poslova rodne ravnopravnosti u Ministarstvu, predstavila je aktivnosti Ministarstva i Vojske na implementaciji RSB 1325 u sistem odbrane Crne Gore. Trenerica za rodnu ravnopravnost u vojnim operacijama i koordinatorka u vezi poslova rodne ravnopravnosti u Vojsci, učestvovala na regionalnoj konferenciji u Moldaviji, (koja je imala za cilj da se poveća kapacitet
--	--	--	--	--	--	--	--

							članova i članica parlamenata iz zemalja Istočne Evrope i Centralne Azije, da integrišu rodnu perspektivu u sve zakonodavne procese), i predstavila je iskustva i dobre prakse na implementaciji politike rodne ravnopravnosti u sistemu odbrane Crne Gore parlamentarcima, kako da na najbolji način integrišu rodnu perspektivu u sve zakonodavne procese. MUP-Predstavnici MUP-UP-a održali su dva sastanka sa norveškim predstavnikom za pitanja rodne ravnopravnosti u Ujedinjenim nacijama na temu izrada Plana učešća žena na rukovodećim pozicijama i po linijama rada i dva sastanka na temu osnivanje Udruženja
--	--	--	--	--	--	--	--

							policijskih službenica Crne Gore. Osobe od povjerenja su tokom studijske posjete policiji Kraljevine Norveške razmijenile iskustva sa norveškim kolegama na predmetnu temu. Predstavnici UP učestvovali su na sastanku sa predstavnicima OEBS-a i predstavnicima nadležnih crnogorskih institucija, na kojem je prezentovan projekat OEBS-a "Sprečavanje ranih prisilnih brakova među ranjivim grupama". Ovom prilikom prisutnima je podijeljena publikacija na pomenutu temu, čiji je jedan od autora službenik Uprave policije.
--	--	--	--	--	--	--	--

							Konferenciji "Nasilje u porodici i rizici po djecu – prema sveobuhvatnom rješenju", je prisustvovao jedan policijski službenik. Konferenciju je organizovala NVO Centar za ženska prava u saradnji sa predstavništvom UNICEF-a u Crnoj Gori, uz podršku Evropske unije i Fondacije Petrović Njegoš. Cilj konferencije je bio informisanje o načinima unapređenja zaštite djece od nasilja u porodici, prepoznavanju rizika po djecu koja su izložena nasilju u porodici, posebno nakon prekida partnerskih odnosa roditelja, kao i teškoća i dilema u radu profesionalaca u
--	--	--	--	--	--	--	--

							oblasti zaštite prava djece i žena od nasilja u porodici. Na konferenciji su govorili regionalni i međunarodni stručnjaci. Predstavnica UP-a, uzela je aktivno učešće u regionalnoj konferenciji koju je organizovala Unija nezavisnih sindikata Makedonije na temu Mobing-gubitak radničke časti, sa posebnim osvrtom na žene žrtve mobinga. Održana tri sastanka sa šefom programa za obuku policijskih službenika u DCAF-u i ekspertkinjom za oblast obuka sa odraslima u DCAF-u na temu izvođenja obuka za zaposlene u policiji u cilju postizanja rodne ravnopravnosti. MVP-Ambasadorka CG pri NATO Dragana
--	--	--	--	--	--	--	--

							Radulović, u izvještajnom periodu redovno je učestvovala na sastancima radnih tijela NATO-a koja se bave sprovođenjem RSB 1325. REALIZACIJA: Mjera se realizuje u kontinuitetu
3.	Integrisati rodnu perspektivu u programe obrazovanja u primjeni RSB 1325 i njoj pratećih rezolucija	3.1.	Organizovati edukacije za mir i nenasilje u školama, kao i o RSB 1325 i njoj pratećim rezolucijama	Ministarstvo prosvjete MLJMP u sardnji sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda, akademskom zajednicom i NVO	-Broj realizovanih seminara/radionica -Broj djece koja je prošla edukaciju -Broj podijeljenog štampanog materijala	Kontinuirano	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i Zavod za školstvo organizovali su seminar "Rodna ravnopravnost u obrazovanju sa posebnim osvrtom na rodno zasnovano nasilje" (Katalog, br.120), 13. oktobra 2017. u Podgorici. Na seminaru je predstavljen domaći i međunarodni okvir za rodnu ravnopravnost koji je uključio i RSB 1325 Seminar su pohađali nastavnici svih profila, najviše nastavnici Građanskog vaspitanja/obrazovanja, stručni saradnici i

							predstavnicima uprave osnovnih i srednjih škola. Broj učesnika/ca na pomenutoj radionici je 30. REALIZACIJA: Mjera se realizuje u kontinuitetu
		3.2.	Organizovati edukacije pripadnika/ca sektora bezbjednosti o RSB 1325 i njoj pratećih rezolucija, sa posebnim akcentom na područja ljudskih prava, međunarodnog humanitarnog prava, rodno uslovljenog nasilja, seksualnog nasilja, trgovine ljudima	MO MUP MVP MLJMP GSV-Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, Vojska CG, Uprava policije, ANB, Uprava carina, Policijska akademija, Privatne škole za obuku zaštitara, u saradnji sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda i NVO	- Broj kreiranih modula za obuke - Broj sprovedenih obuka - Broj osoba koje su prošle obuke	Kontinuirano	MO - Na osnovu Instrukcije za obuku Vojske, u 2017.g., edukaciju iz oblasti rodne ravnopravnosti i RSB 1325 i njoj pratećih rezolucija, ljudskih prava, međunarodnog humanitarnog prava, trgovine ljudima, rodno uslovljenog nasilja, završili su 143 lica u službi u Vojsci. MUP -Organizovane su predmetne obuke za službenike svih centara i odjeljenja bezbjednosti i realizuju se u kontinuitetu. U 2017.godine, održane su 45 obuke za 574 službenika. Ova obuka ima tri modula.

							Obuke su sprovedena i za visokorukovodni kadar Uprave policije(načelnici OB-CB). <u>Nacionalna Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima</u> je u okviru pripreme pripadnika oružanih snaga Crne Gore za odlazak u mirovne misije, realizovala dvije obuke na temu „Trgovina ljudima“ koje je pohađalo 40 pripadnika Vojske Crne Gore. Tokom obuka pripadnici oružanih snaga Crne Gore su bili u prilici da se detaljnije upoznaju sa fenomenologijom trgovine ljudima, međunarodnim pravnim okvirom borbe protiv trgovine ljudima, mehanizmima borbe protiv trgovine ljudima u našoj zemlji, indikatorima
--	--	--	--	--	--	--	---

							za prepoznavanje (potencijalnih) žrtava trgovine ljudima, kao i trenutnoj situaciju po pitanju trgovine ljudima u zemlji u koju se upućuju (Afganistanu). Uprava carina- U 2017.godini, kreirano je i sprovedeno 5 obuka iz predmetnih oblasti, i 10 službenika je prošlo navedene obuke. Policijska akademija- Realizovana tri seminara u periodu: 26.1.2017.g., 2.3.2017.g. i 9.6.2017.g. Obuke prošli: službenici /e Sektora granične policije i Sektora policije opšte nadležnosti (Ukupno 66 učesnika/ca, 26 iz Sektora policije opšte nadležnosti i 40 iz Sektora granične policije). Realizovan seminar 26.i 27.12.2017.g. -obuke prošli službenici/e Sektora granične policije, Sektora krim.policije i
--	--	--	--	--	--	--	---

							Sektora policije opšte nadležnosti (Ukupno 20 učesnika/ca, pet iz Sektora granične policije, pet iz Sektora krim. Policije i 10 iz Sektora policije opšte nadležnosti). ANB - U planu realizacija edukativnih programa. REALIZACIJA: Mjera se realizuje u kontinuitetu
		3.3.	Organizovati edukacije pripadnika/ca mirovnih i humanitarnih misija na teme: žene u ratnim i poratnim situacijama i u operacijama podrške miru, nasilje nad ženama i djecom, specifične potrebe lokalnih žena	MO MUP MVP Vojska CG, Uprava policije Polijska akademija u saradnji sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda i NVO	- Broj kreiranih modula za obuke - Broj sprovedenih obuka - Broj osoba koje su prošle obuke	Kontinuirano	MO i VCG - U okviru priprema crnogorskih vojnika za učešće u mirovnim misijama i operacijama sprovode se razne obuke u zemlji i inostranstvu. Tako i obuke o kulturi, tradiciji, opasnostima, nasilja nad ženama, i djecom, potrebama lokalnog stanovništva i trgovine ljudima -u 2017.godini ukupno 45 lica u službi u Vojsci koji su se prijavili za učešće u mirovnu misiju u

							Avganistanu prošli su ove obuke. Policijska akademija - Nijesu planirane obuke u 2017.godini na navedene teme. REALIZACIJA: Mjera se realizuje u kontinuitetu
		3.4.	Organizovati edukacije „osoba od povjerenja“	Ministarstvo odbrane, Vojska CG, MUP, Uprava policije, Agencija za nacionalnu bezbjednost, Uprava carina, Zavod za izvršenje krivičnih sankcija Policijska akademija u saradnji sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda i NVO	- Broj kreiranih modula za obuke - Broj sprovedenih obuka - Broj osoba koje su prošle obuke	Kontinuirano	MO i VCG - Obzirom da je nova Formacija Vojske donijeta krajem 2017.godine, kasnilo se sa procedurom imenovanja „osoba od povjerenja“, a samim tim i sa njihovom obukom. MUP - Za šest osoba od povjerenja su, od strane Uprave za kadrove, OEBS-a, DCAF-a i NVO "Help" organizovane pet obuka sa 7 modula. ZIKS - U okviru Kadrovskog plana za 2018.godinu, shodno Zakonu o državnim službenicima i namještenicima iskazao potrebu za stručno usavršavanje- edukacije zaposlenih

							u Zavodu na temu „Rodne ravnopravnosti“, i to u organizaciji Uprave za kadrove Crne Gore. <u>Uprava carina, ANB i Policijska akademija</u> u narednom periodu planiraju obuke „osoba od povjerenja“. REALIZACIJA: Mjera se realizuje u kontinuitetu
		3.5.	Organizovati edukacije o RSB 1325 i njoj pratećim rezolucijama u okviru pripreme za odlazak na mandat u diplomatsko-konzularnu mrežu	MVP MO MUP	- Broj kreiranih modula za obuke - Broj sprovedenih obuka - Broj osoba koje su prošle obuke	Kontinuirano	<u>MVP</u> - Organizuje se program priprema pred odlazak na mandat u DKP, u okviru kojeg se pružaju informacije o svim pitanjima sa agende UN, uključujući i agendu žene, mir i bezbjednost. <u>MUP</u> - Nije su organizovane obuke. REALIZACIJA: Mjera se realizuje u kontinuitetu
		3.6.	Organizovati edukacije o RSB 1325 i njoj pratećim rezolucijama za zaposlene u pravosuđu	Ministarstvo pravde Centar za edukaciju nosilaca	- Broj kreiranih modula za obuke - Broj sprovedenih obuka	Kontinuirano	<u>Ministarstvo pravde</u> - U saradnji sa Centrom, održane obuke u sudstvu i državnom tužilaštvu

				pravosudne funkcije u saradnji sa MLJMP Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda, NVO i međunarodnim organizacijama	- Broj osoba koje su prošle obuke		- 9. maj 2017. godine -Podgorica, u saradnji Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu i Organizacije za evropsku bezbjednost i saradnju - OSCE Misija u Crnoj Gori, organizovan Trening o zločinima iz mržnje za trenere pripadnike pravosuđa. Trening su vodile g-đa Biljana Sinanović, sudija Vrhovnog kasacionog suda Republike Srbije i g-đa Tamara Mirović, zamjenica Republičkog javnog tužioca, Republika Srbija. Konkretnije teme treninga su bile sljedeće: Pravni okvir i krivičnopravna zaštita u slučajevima zločina iz mržnje; Krivičnopravno gonjenje u slučajevima zločina iz mržnje; Studija slučaja. Treningu su prisustvovali 4 predstavnika pravosuđa (2 sudija - sutkinja Apelacionog
--	--	--	--	--	-----------------------------------	--	--

							suda CG i sudkinja Osnovnog suda u Podgorici i 2 državna tužioca - državni tužilac Višeg državnog tužilaštva u Podgorici i državni tužilac Osnovnog državnog tužilaštva u Podgorici) predložena od strane Programskog Savjeta Centra da prođu pomenuti trening. - 7. jun 2017. godine - Podgorica, NVO Centar za ženska prava u saradnji sa predstavništvom UNICEF u Crnoj Gori i uz finansijsku podršku Evropske unije, organizovali konferenciju na temu: "Nasilje u porodici i rizici po djecu - prema sveobuhvatnom rješenju". Konferencija je imala za cilj da unaprijedi zaštitu djece i podršku nenasilnom roditelju/staratelju , kroz unaprjeđenje znanja
--	--	--	--	--	--	--	--

							profesionalaca/ki o rizicima i najboljim načinima zaštite djece koja su izložena nasilju u porodičnom okruženju, sa fokusom na period nakon razvoda braka ili prekida partnerskih odnosa roditelja, koji se u praksi pokazao kao izuzetno rizičan. Posredstvom Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu obezbijedjeno je prisustvo predstavnika sudstva (23 sudija/kinja i 2 savjetnice). - 8. i 9. jun 2017. godine - Podgorica, Podgorica, NVO Centar za ženska prava u saradnji sa predstavništvom UNICEF u Crnoj Gori i uz finansijsku podršku Evropske unije, organizovali TRENING ZA PROFESIONALCE/KE O ZAŠTITI DJECE OD
--	--	--	--	--	--	--	--

							NASILJA U PORODICI. Cilj obuke je bio da unaprijedi zaštitu djece i podršku nenasilnom roditelju/staratelju, kroz unaprjeđenje znanja profesionalaca/ki o rizicima i najboljim načinima zaštite djece koja su izložena nasilju u porodičnom okruženju, sa fokusom na period nakon razvoda braka ili prekida partnerskih odnosa roditelja, kada su djeca, suprotno rasprostranjenim pretpostavkama, u većoj opasnosti od nasilja nego kada su roditelji živjeli u zajednici. Predavači su bili eminentni međunarodni eksperti/kinje za pitanja nasilja u porodičnom kontekstu: g-din Lundy Bancroft, ekspert za porodične odnose u radu sa nasilnim muškarcima i njihovim
--	--	--	--	--	--	--	---

							porodicama i g-đa Branka Žigante Živković, sudija Visokog prekršajnog suda Republike Hrvatske. Učesnici/e obuke su bili profesionalci/ke koji se bave zaštitom djece, pitanjima starateljstva, sudski vještaci, sudije čija nadležnost uključuje postupanje u predmetima koji se tiču nasilja u porodici, porodičnih odnosa, starateljstva, predstavnici institucija/ustanova koje intervenišu u slučajevima nasilja u porodici i programima za djecu izloženu nasilju, profesionalci/ke koji se obučavaju za rad sa nasilnicima, advokati, medijatori. Posredstvom Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu obezbijedjeno je prisustvo predstavnika sudstva (21 sudija/kinja i 2 savjetnice).
--	--	--	--	--	--	--	---

							- 15. septembra 2017.godine, u Podgorici, u organizaciji Centra za obuku u sudstvu i drzavnom tuzilastvu, a u okviru realizacije teorijskog dijela Programa inicijalne obuke, održan u okviru obuke o <i>Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i osnovnim slobodama</i> dan obuke posvećen temi: »Zabrana diskriminacije (pojam, osnovi, područja, oblici, član 14 EKLJP, teret dokazivanja i dr.)«. Predavač na modulu je g. Siniša Bjeković, zamjenik Zaštitnika ljudskih prava i sloboda. Modulu je prisustvovalo svih osam polaznika ovoga Programa: četiri kandidata za državne tužioce i četiri kandidata za sudije (tri kandidata/tkinje za sudije osnovnih sudova i kandidat/kinja za sud za prekršaje).
--	--	--	--	--	--	--	---

							- 17 - 19. oktobra 2017. godine, u Petrovcu, u okviru projekta PREDIM(Projekat podrške državnim institucijama u prevenciji diskriminacije), koji se sprovodi udruženom podrškom EU i Savjeta Evrope, održana je Obuka trenera u oblasti EVROPSKA KONVENCIJA O LJUDSKIM PRAVIMA I ZAŠTITA OD DISKRIMINACIJE- Obuka u sebi sadrži tri kursa i to na teme: „Uvod u EKLJP”; „Anti-diskriminacija“ i „Borba protiv rasizma, ksenofobije, homofobije i transfobije“, koji predstavljaju crnogorske adaptacije HELP kurseva na ove teme. Predavači na skupu su bili g-đa Ivana Roanja i g-din Siniša Bjeković, konsultanti za ljudska
--	--	--	--	--	--	--	---

							prava. Konkretnije teme o kojima se govorilo su bile: Evropska konvencija o ljudskim pravima (EKLJP) u nacionalnom pravnom sistemu; Ključni koncepti i principi tumačenja EKLJP-a; Zabrana diskriminacije prema članu 14 EKLJP-a i član 1 Protokola br. 1; Nacionalni pravni okvir za zaštitu od diskriminacije i pregled problema u vezi sa anti-diskriminacijom u Crnoj Gori; Zabrana diskriminacije u sudskoj praksi Evropskog suda za ljudska prava: praktične vježbe zasnovane na različitim zaštićenim osnovama; Zaštita koju nude EKLJP i drugi međunarodni instrumenti protiv rasizma, ksenofobije, homofobije i transfobije; Predstavljanje nacionalnog pravnog okvira protiv
--	--	--	--	--	--	--	--

							zločina mržnje i govora mržnje i zaštita od rasizma, ksenofobije, homofobije i transfobije; LGBT u praksi Evropskog suda za ljudska prava: praktične vježbe; Transrodne i međunarodne osobe u praksi Evropskog suda za ljudska prava: praktične vježbe. Osim toga, govorilo se i na teme: Principi andragogije – učenja odraslih i Menadžment ciklusa obuke. Na obuci je, takođe, predstavljen i Uvod u HELP metodologiju obuke i uvod u platformu e-učenja(HELP-Evropski program za obuku o ljudskim pravima za osobe pravničke struke), što je predstavila Valentina Boz, koordinatorka projekta, „HELP u zemljama Zapadnog Balkana i Turskoj“. Obuku je pohađalo deset (10)
--	--	--	--	--	--	--	---

							predstavnik pravosuđa, devet sudija i jedan državni tužilac. REALIZACIJA: Mjera se realizuje u kontinuitetu
		3.7.	Organizovati edukacije pripadnika/ca RE populacije o posljedicama ranih ugovorenih brakova (nedozvoljenih brakova)	MLJMP Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo zdravlja, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima MUP Uprava policije u saradnji sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda, NVO i međunarodnim organizacijama	- Broj kreiranih modula za obuke - Broj sprovedenih obuka - Broj osoba koje su prošle obuke	Kontinuirano	MUP -U prethodnom periodu, u saradnji sa drugim državnim institucijama i nevladinim organizacijama održano je 16 informativno edukativnih radionica- obuka na temu nedozvoljenih brakova i fenomena nasilja u porodici. Polijski službenici CB Nikšić, imali osam gostovanja u medijima takođe informativnog karaktera na navedenu temu. Realizacija projekta "Za aktivnu inkluziju i prava Romkinja na zapadnom Balkanu II", je u toku. Predstavni MUP/Nacionalne kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima su uzeli

							aktivno učešće u kampanji koje je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava organizovalo u romskim naseljima širom Crne Gore na temu "Zaštita od nasilja u porodici, nasilja nad djecom i maloljetničkih prisilnih brakova među romskom populacijom". Tokom kampanje, direktnim razgovorima sa predstavnicima RE populacije i distribuciju flajera ukazivalo se na negativne posljedice sklapanja nedozvoljenih-ugovorenih dječjih brakova i nasilja, kao i značaj što većeg uključivanja romske djece u obrazovni sistem. MRSS-Broj kreiranih modula za obuke -Broj sprovedenih obuka (20 sprovedenih obuka o zaštiti od nasilja u porodici, nasilja nd ženama i
--	--	--	--	--	--	--	---

							maljoljetničkih prisilnih brakova među romskom populacijom) -Broj osoba koje su prošle obuku (150 pripadnika RE populacije obuhvaćeno obukama). <u>Ministarstvo zdravlja</u> U 2017.godini Ministarstvo zdravlja i Institut za javno zdravlje u saradnji sa zdravstvenim ustanovama organizovali su 28 radionica u romskim kampovima u Podgorici, Nikšiću i Beranama, u Kampu Konik održano je predavanje na temu „Prevenција raka grlića materice“, „Dječije bolesti“, „Urinarne infekcije“, „Edukacija roditelja u vezi sa sekundarnom socijalizacijom“, „Održavanje lične higijene“. Zatim u istom kampu održana su predavanja na temu: „Planiranje
--	--	--	--	--	--	--	--

							porodice“ i „Tuberkuloza“. U romskom kampu u Beranama radionica na temu:“Planiranje porodice“ i „Prevenција i karcinom dojke“, dok je u Nikšiću održano predavanje na temu „Lična higijena“. U porodičnom centru Kamp Konik održano je predavanje na temu „Obolijevanje od žutice“. Zatim teme:“Alergije i kožne bolesti“, „Nasilje u porodici“, „Odnosi u porodici“, „Planiranje porodice“ i „Odnosi u porodici-odnosi prema djeci,“Rani razvoj djeteta i rana stimulacija“, Odvikavanje od pušenja“ i „Trafiking“, a u Kampu Nikšić predavanje na temu“Vršnjačko nasilje“, „Podizanje samopouzdanja“, „Rani brakovi“ i prevencija“, „Razvoj komunikacijskih
--	--	--	--	--	--	--	--

							vještina“; a u Ulcinju na teme:“Maloljetnička trudnoća i seksualno prenosive bolesti“. Edukaciji i predavanjima prisustvovali su pripadnici romske populacije po slobodnoj volji i želji, kako bi bili edukovani za funkcionisanje porodice u cilju zaštite zdravlja sa posebnim osvrtom na zaštitu i prevenciju adolescenata i mladih. Ovo su redovne aktivnosti u zdravstvenom sistemu koje se obavljaju u kontinuitetu u cilju podizanja svijesti o zdravlju i zdravim stilovima života kod REA populacije, a u skladu sa programskim opredeljenjima Instituta za javno zdravlje i javnih zdravstvenih ustanova na
--	--	--	--	--	--	--	--

							primarnom nivou zdravstvene zaštite. REALIZACIJA: Mjera se realizuje u kontinuitetu
4.	Uvesti rodno balansiranu zastupljenost u aktivnosti sistema bezbjednosti	4.1.	Sprovoditi kampanje kojima će se promovisati učešće žena na mjestima odlučivanja u sistemu bezbjednosti, kao i o značaju integrisanja rodne perspektive u institucijama sistema bezbjednosti	MO MUP MLJMP MVP Vojska CG, Uprava policije, ANB, Uprava carina U saradnji sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda, NVO i medijima	-Broj organizovanih okruglih stolova, konferencija i sastanaka -Broj medijskih izvještaja -Broj podijeljenog reklamnog materijala	Kontinuirano	MO i VCG -Donijet Plan promotivnih aktivnosti na privlačenju kadrova za potrebe Vojske koji omogućava da se ženama približi služba u Vojsci kroz mogućnosti učestvovanja u projektima Ministarstva, obrazovanja na inostranim vojnim akademijama, stipendiranja, prijema u službu u Vojsci i kroz pozitivne primjere i ostvarene karijere žena u Vojsci, kao i da se prilikom objavljivanja javnih oglasa za prijem u Vojsci i obrazovanje kadeta, koristi "pozitivna reklama", pozivanjem žena da se prijave. U skladu sa ovim Planom održan je: -u periodu od 17. do 30.jula 2017.godine,

							drugi po redu Ljetnji vojni kamp za mlade; -u decembru 2017.godine, u tržnom centru "Delta city", održan je Vojni sajam pod nazivom „Budi dio nas“, gdje su posjetioци bili u prilici da saznaju i sve o učešću žena u Vojsci, kao i jednakim prilikama zapošljavanja i karijernog razvoja. Dopunjen i odštampan informator Budi kadet i odštampane brošure Žene u Vojsci, Ljetnji vojni kamp i zapošljavanje u Vojsci, kao i posteri za sve navedene promo aktivnosti; -u listu Partner objavljeno je i više reportaža o ženama u Vojsci, u kojima su kapetanica Sanja Pejović, potporučnica Marija Mičković, poručnica korvete Sara Rakočević i vojnkinja Jovana Radulović govorile o svom iskustvu i
--	--	--	--	--	--	--	--

							motivima koji su ih opredijelili za vojni poziv; -Prilikom promocije javnih oglasa za prijem lica u službu u Vojsci i oglasa za obrazovanje, vodilo se računa da i žene u službi u Vojsci budu podjednako zastupljene u javnim nastupima; -U namjeri da se značaj i uloga Vojske u sistemu odbrane, kao i mogućnosti koje pruža vojni poziv približi mlađoj populaciji, promovisana je i saradnja sa nevladinim organizacijama koje se bave mladima, kroz informisanje javnosti o konsultativnim sastancima sa nevladinim organizacijama i projektu na temu: Vojska i mladi – udružimo potencijal; - medijske kampanje s ciljem kreiranja pozitivnog odnosa u
--	--	--	--	--	--	--	---

							javnosti prema Ministarstvu, odnosno Vojsci kao najboljem poslodavcu, s ciljem povećavanja interesovanja mladih za vojni poziv, odnosno vezano za zapošljavanje i obrazovanje kako bi se obezbijedio najkvalitetniji kadar za potrebe Vojske. MUP-Sprovedene su dvije aktivnosti promovisanja rodne ravnopravnosti u okviru "Dana otvorenih vrata" MUP-a i Sajma radne prakse. Organizuju se obuke u svim CB i OB za sve policijske službenike na predmetnu temu. U cilju profesionalnog osnaživanja policijskih službenica osnovano je Udruženje policijskih službenica Crne Gore. ANB-Planirana kampanja promovisanja učešća
--	--	--	--	--	--	--	---

							žena na mjestima odlučivanja u sistemu bezbjednost.i REALIZACIJA:Mjera se realizuje u kontinuitetu
		4.2.	Izraditi godišnje akcione planove za postizanje rodne ravnopravnosti na nivou institucija	MO MUP MVP Vojska CG, Uprava policije, ANB, MLJMP Uprava carina Zavod za izvršenje krivičnih sankcija	- Broj usvojenih AP - Broj realizovanih aktivnosti iz AP	II kvartal 2017. i I kvartal 2018.	MLJMP -U martu 2017. godine usvojen je Plan aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori 2017 - 2021 – PAPRR (treći po redu) - razvojni dokument za implementaciju politike rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori. Kao i prethodna dva, i ovaj dokumenat zasnovan je na međunarodnim i domaćem pravnom okviru koji tretira problematiku rodne ravnopravnosti. Uz PAPRR, usvojen je Program sprovođenja za 2017-2018. Misija PAPRR-a je osiguranje rodne ravnopravnosti u kreiranju i sprovođenju svih nacionalnih i lokalnih

							politika, te u radu svih pravnih subjekata na nivou države. Kada govorimo o međunarodnom pravnom okviru, Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (1979), Deklaracija o eliminaciji zlostavljanja žena (1993), Pekinška deklaracija i Platforma za akciju (1995), Opcioni protokol za Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama (1999), Rezolucija 1325 Savjeta bezbjednosti (2000), samo su neki od dokumenata na kojima je zasnovan strateški dokument za rodnu ravnopravnost. U oblasti 7 PAPRR-a: <i>RAVNOPRAVNOST U PROCESU ODLUČIVANJA U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU</i>, u okviru strateškog cilja: <i>Ravnopravno</i>
--	--	--	--	--	--	--	---

							<i>učešće žena i muškaraca na svim nivoima odlučivanja, predviđen je cilj: 7.2. Implementacija Rezolucije 1325 Savjeta bezbjednosti UN – Žene, mir i bezbjednost.</i> Pomenuti cilj obuhvata sledeće mjere: organizovati edukaciju svih nivoa Vojske o R1325 SBUN i njoj pratećih rezolucija; imenovanje i obuka rodni savjetnika/ca na strateškom i taktičkom nivou u Vojsci; edukacija pripadnika/ca Vojske o rodno zasnovanom nasilju i primjeni antidiskriminacionih zakona Crne Gore; uspostaviti bazu podataka o zastupljenosti žena i muškaraca u Vojsci (uspostaviti mrežu žena u Ministarstvu odbrane i Vojsci Crne Gore). Kao partneri u realizaciji navedenih aktivnosti imenovani su Ministarstvo
--	--	--	--	--	--	--	---

							odbrane i Vojska Crne Gore u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava, Ministarstvom unutrašnjih poslova, Ministarstvom vanjskih poslova, Ministarstvom finansija, Ministarstvom kulture, Kancelarijom za borbu protiv trgovine ljudima, organizacijama civilnog društva i međunarodnim organizacijama NATO, UNDP i OEBS. MO - Ministarstvo je donijelo Plan aktivnosti na implementaciji rodne ravnopravnosti i RSB 1325 u Ministarstvu i Vojsci za 2017.g i za 2018.godinu MUP-U okviru Akcionog plana za sprovođenje Strategije razvoja Uprave policije za 2016.2017.godinu definisane su mjere za postizanje rodne ravnopravnosti na nivou institucije.
--	--	--	--	--	--	--	--

							Do kraja 2017.godine, biće izrađen AP za 2018.godinu i dostavljen Vladi na usvajanje u i kvartalu 2018.godine. Uprava carina - donijela AP koji se odnosi na aktivnosti ustanovljene donošenjem Akcionog plana za primjenu RSB 1325 za period 2017-2018. ZIKS- donio AP koji se odnosi na aktivnosti ustanovljene Akcionim planom za primjenu RSB 1325 za period 2017-2018. ANB -Planirana izrada Akcionog plana. REALIZACIJA:Mjera se realizuje u kontinuitetu
		4.3.	Uvesti posebne mjere kako bi se povećao broj žena na rukovodećim mjestima u sistemu bezbjednosti	MO MUP Vojska CG, Uprava policije, ANB,	-Broj predloženih i realizovanih mjera -Broj žena koje su došle na rukovodeća mjesta nakon uvođenja mjera	Do kraja 2017.	MO-Ministarstvo odbrane donijelo je, u 2017.g. Plan usavršavanja i obuke zaposlenih u Vojsci,

					-Broj žena na rukovodećim mjestima		kojim su obuhvaćeni razni vidovi stručnog obrazovanje i usavršavanje lica u službi u Vojsci u inostranstvu, koji se realizuju na osnovu potpisanih planova bilateralne saradnje sa zemljama partnerima. Na ovaj način profesionalna i civilna lica u službi u Vojsci, pa i žene stiču posebna znanja i vještine, a sve u cilju unapređenja njihovog profesionalnog razvoja, što omogućava povećano učešće žena na rukovodnim mjestima u Vojsci; -jedna oficirka Vojske je nakon završetka specijalizacije postavljena za načelnicu Odjeljenja za primarnu zdravstvenu zaštitu; - jedna oficirka Vojske je, nakon uspješno
--	--	--	--	--	------------------------------------	--	--

							završene obuku u NATO Nordijskom centru za rod u vojnim operacijama u Švedskoj, određena za rodnog savjetnika na strateškom nivou u Vojsi. MUP-Nacrt Plana učešća žena na rukovodećim pozicijama i po linijama rada, sadrži posebne mjere za stvaranje uslova za postizanje rodne ravnopravnosti, povećanje broja žena na rukovodećim pozicijama i primjenu predmetne rezolucije. Ovaj plan je urađen za period od četiri godine, sadrži 38 mjera od kojih je realizovano 18 mjera. ANB-Kontinuirano se realizuju aktivnosti na planu profilisanja i promovisanja pripadnica ženskog pola
--	--	--	--	--	--	--	--

							REALIZACIJA: Mjera je realizovana
		4.4.	Stvoriti uslove za povećanje broja žena koje dobijaju unaprjeđenja i/ili pohvale i/ili nagrade, u skladu sa zakonom i drugim propisima	MO MUP MVP Vojska CG, Uprava policije, ANB, Uprava carina	-Broj žena koje su unaprijeđene - Broj žena koje su dobile pohvale i/ili nagrade	Kontinuirano	MO i VCG-Povodom obilježavanje dana Vojske, i žene zaposlene u Vojsci dobijaju unapređenja i pohvale za svoj rad, tako su: u 2017.godini, dvije žene dobile nagradno odsustvo, dvije žene su dobile pohvale i dvije žene su unaprijeđena iz vojnkinje po ugovoru u podoficirke. MUP-Uslovi se stvaraju realizacijom mjera iz Plana učešća žena na rukovodećim pozicijama i po linijama rada, koji sadrži mjere za stvaranje uslova za postizanje rodne ravnopravnosti, povećanje broja žena na rukovodećim pozicijama i primjenu predmetne rezolucije. U Ministarstvu unutrašnjih poslova – Upravi policije,

							nagrađene su četiri službenice za izuzetan doprinos radu institucije. Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova br.01-011/17-1287/3 od 03.02.2017. godine i Pravilnikom o izmjenama i dopunama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova 01 Broj: 011/17-32194/1 od 19.05.2017. godine: u Ministarstvu unutrašnjih poslova: unaprijeđena 51 službenica dok je u Upravi policije: unaprijeđene 33 službenice. <u>Uprava carina</u> U predmetnom periodu unaprijeđena je jedna službenica Uprave carina, dok su 3 službenice dobile
--	--	--	--	--	--	--	---

							novčanu nagradu i pismenu pohvalu. ANB-Pripadnice ženskog pola su u potpunosti ravnopravne u sistemu unapređenja, pohvala, nagrada i dr. REALIZACIJA:Mjera se realizuje u kontinuitetu
		4.5.	Formirati konsultativne grupe za žene u sistemu bezbjednosti	MLJMP u saradnji sa institucijama predviđenim za sprovođenje i za nadgledanje Akcionog plana, NVO i akademskom zajednicom	-Formirana konsultativna grupa -Broj žena iz sistema bezbjednosti koje su radile sa konsultativnom grupom	Tokom 2017.	MLJMP- nije realizovana mjera, jer nisu bila predviđena budžetska sredstva REALIZACIJA:Mjera nije realizovana
5.	Povećati zastupljenost žena u aktivnostima i procesima donošenja odluka na području bezbjednosti i izgradnje mira	5.1.	Povećati broj žena diplomatkinja na pozicijama ambasadorki, generalnih konzulica, stalnih predstavnica u ambasadama i stalnim misijama Crne Gore pri međunarodnim organizacijama	MVP MO MUP	- Broj žena visokih diplomatkinja	Kontinuirano	MVP-Na poziciji ambasadora/generalnog konzula u ambasadama/generalnim konzulatima/misijama Crne Gore u izvještajnom periodu je raspoređeno 7 žena.

							MO-Odlukom Savjeta za bezbjednost i odbranu Ministarstvo je uputilo, u 2017.godini, jednu ženu, kao vojno-diplomatsku predstavnicu, na rad u Misiju Crne Gore pri NATO u Briselu, tako da Ministarstvo sada ima tri žene – vojno diplomatske predstavnice u ovoj Misiji. MUP-Zakonom o vanjskim poslovima MUP imaće mogućnost da predlaže kandidatkinje po navedenim kategorijama pozicijama. REALIZACIJA:Mjera se realizuje u kontinuitetu
		5.2.	Povećati broj žena koje učestvuju u mirovnim i humanitarnim misijama u kojima učestvuje Crna Gora	MO MUP Vojska CG, Uprava policije,	- Broj žena u sastavu vojnog kontigenta - Broj žena u sastavu policijske misije	Kontinuirano	MO i VCG - Kontinuirano rade na povećanju broja žena koje učestvuju u mirovnim misijama. Do sada je šest žena učestvovalo u mirovnoj misiji u Avganistanu, od kojih je jedna podoficirka

							učestvovala u sastavu dva kontigenta. MUP-Od četiri upućena policijska službenika u mirovne misije (na godišnjem nivou) jedna je žena, što je srazmjerno njihovom broju u odnosu na ukupan broj zaposlenih. REALIZACIJA: Mjera se realizuje u kontinuitetu
		5.3.	Promovisati aktivnosti koje su provodile žene koje su učestvovala u mirovnim misijama	MO MUP Vojska CG, Uprava policije, MLJMP U saradnji sa medijima	- Broj medijskih istupa žena koje su učestvovala u mirovnim misijama - Broj sastanaka na kojima su predstavljene aktivnosti	Kontinuirano	MO i VCG- na internet stranici MO instaliran poseban link „Žene u Vojsci“, na kojem se kontinuirano promoviše i informiše o aktivnostima žena profesionalnih vojnih lica u Vojsci. Kroz list „Partner“, informativni bilten Ministarstva i Vojske, promovišu se aktivnosti žena profesionalnih vojnih lica u Vojsci, kao i o njihovom učešću u mirovnim misijama. Tako je promovisan rad u Vojsci potporučnice Marije Mičković, kao i

							vodnice Snežane Korać, prve žene u sastavu voda u međunarodnoj misiji u Avganistanu, koja je zajedno sa ostalim kolegama dijelila zadatke onako kako ih dijeli u svojoj Inženjerskoj četi. Kroz Plan promotivnih aktivnosti na privlačenju kadrova za potrebe Vojske za 2017.g., u cilju afirmacije vojnog poziva kod žena objavljeno je nekoliko reportaža o ženama u Vojsci, u kojima su kapetanica Sanja Pejović, potporučnica Marija Mićković, poručnica korvete Sara Rakočević i vojnkinja Jovana Radulović govorile o svom iskustvu i motivima koji su ih opredijelili za vojni poziv. Takođe, i prilikom promocije javnih oglasa za prijem lica u službu u Vojsci i oglasa za obrazovanje, vodilo
--	--	--	--	--	--	--	--

							se računa da i pripadnice Vojske budu podjednako zastupljene u javnim nastupima. MUP-Polijska inspektorka koja se tokom 2017.godine vratila iz mirovne misije sa Kipra, gdje je bila raspoređena na visoko pozicionirano radno mjesto u Nikoziji, obavlja poslove koji se odnose na vezu između civilnog sektora i policije UN i bila je uključena u humanitarne aktivnosti. Pored redovnih radnih zadataka, učestvovala je u nizu aktivnosti vezanih za rad Misije i na taj način dodatno jačala ugled policije Crne Gore. REALIZACIJA: Mjera se realizuje u kontinuitetu
		5.4.	Uspostaviti regionalnu saradnju na primjeni RSB 1325 i njoj pratećih rezolucija	MLJMP MO MUP	- Broj organizovanih okruglih stolova,	Kontinuirano	MVP-Crna Gora je 2016. godine uplatila 10 000 eura za

				MVP Vojska CG, Uprava policije	konferencija i sastanaka - Broj medijskih izvještaja		Povjerilački fond za pomoć programu posvećenom ženama u vojsci Jordana za 2017. MUP-Nije samostalno organizovao okrugle stolove i konferencije.OEBS organizovao je posjetu žena policije Kosova crnogorskoj policiji, kojom prilikom su razmijenjena iskustva na predmetnu temu.Ne postoji statistika o broju medijskih izvještaja po navedenoj mjeri.Predstavnica Uprave policije prisustvovala je regionalnoj konferenciji žena u policiji, koju je organizovao OEBS u cilju razmjene iskustva. REALIZACIJA:Mjera se realizuje u kontinuitetu
6.	Uspostaviti djelotvornu zaštitu žena i djevojaka od diskriminacije i rodno zasnovanog nasilja	6.1.	Podizanje nivoa svijesti o nasilju nad ženama kao društvenom problemu	MLJMP MO MUP	-Broj seminara, radionica - Broj emisija	Kontinuirano	MLJMP -Kroz Program koji Ministarstvo za ljudska i manjinska

				Vojska CG, Uprava policije, ANB, Uprava carina Zavod za izvršenje krivičnih sankcija Ministarstvo kulture, u saradnji sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda, NVO i medijima	- Broj štampanog materijala - Broj osoba koje su učestvovala na seminarima, radionicama		prava sprovodi u saradnji sa UNDP uz finansijsku podršku EU, čitava oblast je posvećena borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Istraživanje o “prevalenciji, percepcijama, cijen i multidisciplinarnom odgovoru na nasilje u porodici” je jedna od aktivnosti iz te oblasti. Druge aktivnosti su: izmjena protokola, obuke državnih službenika/ca odgovornih za postupanje u slučajevima nasilja u porodici, izraditi obrazovni program za medije o izvještavanju o nasilju nad ženama i nasilju u porodici, programi za razvoj kapaciteta i obuke za profesionalce koji sprovode Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, te nezavisno (NVO) praćenje institucionalnog
--	--	--	--	--	--	--	--

							odgovora na nasilje kroz studije slučajeve. Prema pomenutom istraživanju svaka druga žena u Crnoj Gori doživjela je neki od oblika nasilja od strane njihovih supruga i/ili partnera, dok je svaka peta u 2016. godini bila žrtva nasilja. Tako, tokom života 20% žena je doživjelo bar jedan oblik ekonomskog nasilja, 17% je doživjelo bar jedan oblik fizičkog nasilja, 38% psihičko i 7% seksualno nasilje. Naša najnovija studija, rađena na uzorku od 2.000 žena, kao zaključak navodi da su neophodne stalne edukacije stručnjaka koji se bave ovim fenomenom, kao i izmjena Protokola o postupanju u slučajevima nasilja u porodici. Sledeći korak nakon konsultacija sa svim institucijama na
--	--	--	--	--	--	--	--

							mapiranju barijera u institucionalnom odgovoru, bice njegova izmjena, nakon cega se planira organizovanje obuka za strucnjake koji rade na slucajevima nasilja u porodici. MUP-U saradnji sa NVO sektorom i svim centrima i odjeljenjima bezbjednosti proslijeđeni izrađeni su su: Priručnik za postupanju policijskih službenika u slučajevima nasilja u porodici, koji su distribuirani kancelarijama u kojima se obavljaju razgovori sa žrtvama porodičnog nasilja, plakati na temu “Stop nasilju nad ženama” na kojima su istaknuti kontakt telefoni za prijavljivanje slučajeve nasilja i informativni flajeri nevladinih organizacija o mehanizmima zaštite žrtava porodičnog nasilja.
--	--	--	--	--	--	--	---

							Biro za javne nabavke, obezbijedio je nabavku i adekvatnih igračaka za djecu oba pola i više uzrasta. Igračke su nakon evidentiranja proslijeđene svim centrima i odjeljenjima bezbjednosti radi opremanja ovih prostorija. MO i VCG-Realizujući mjeru koja se odnosi na edukaciju lica u službi u Vojsci o rodno zasnovanom nasilju i primjeni antidiskriminacionih zakona CG, a povodom obilježavanja 8.marta međunarodnog dana žena održana jednodnevna obuka za komandire i komadante jedinica VCG na temu: "Zaštita od diskrimancije po osnovu pola", s
--	--	--	--	--	--	--	---

							akcentom na primjeni antidiskriminacionih zakona CG (20). ANB-Uspostavljeni mehanizmi koji omogućavaju zaštitu pripadnica ženskog pola od diskriminacije i rodno zasnovanog nasilja. ZIKS-Krajem 2016.godine jedna službenica ZIKS-a pohađala je seminar na navedenu temu, koji je bio u organizaciji Uprave za kadrove.ZIKS će u narednom periodu nastojati da u saradnji sa Upravom za kadrove bude organizovan veći broj seminara i radionica u cilju podizanja nivoa svijesti o nasilju nad ženama kao društvenom problemu. REALIZACIJA:Mjera se realizuje u kontinuitetu
		6.2.	Usvojiti pravilnik o prevenciji i zaštiti od seksualnog	MO MUP MVP	-Broj usvojenih pravilnika/ standardnih	II kvartal 2017.	MUP -Navedeni dokument nije usvojen. Etički

			uznemiravanja/standardne operativne procedure	Vojska CG, Uprava policije, ANB, Uprava carina Zavod za izvršenje krivičnih sankcija	operativnih procedura		kodeks državnih službenika i namještenika i Kodeks policijske etike prepoznaju neprimjerno ponašanje. Kršenje kodeksa je teža povreda službene dužnosti. Zaštita je obezbijedena Zakonom o zabrani diskriminacije. Propisuje da se „diskriminacijom smatra i svako neželjeno verbalno, neverbalno ili fizičko ponašanje seksualne prirode, kojim se želi povrijediti dostojanstvo nekog lica ili grupe lica, odnosno kojim se postiže takav učinak i kojim se posebno izaziva strah, stvara neprijateljsko ili ponižavajuće okruženje, i izaziva osjećaj poniženosti ili uvrijeđenosti“. MO i VCG-Na osnovu usvojenog Zakona o Vojsci Crne Gore, kojim je propisano da svako ponašanje
--	--	--	--	--	--------------------------	--	---

							kojim se vrijeđa dostojanstvo lica u službi u Vojsci, a naročito seksualno zlostavljanje ili uznemiravanje ili ponašanje koje je diskriminirajuće po osnovu pola, rase boje kože, vjeroispovijesti ili nacionalnosti ili drugog ličnog svojstva se smatra kao disciplinski prestup i propisane su disciplinske sankcije – disciplinske kazne. Postupak za raspravljanje o disciplinskoj odgovornosti, izricanje disciplinskih mjera i kazni, njihovo izvršenje, sadržaj i način vođenja evidencije, kao i organizaciju i rad vojno-disciplinske komisije i disciplinskog tužioca propisuje Ministarstvo. U planu aktivnosti Ministarstva na izradi podzakonskih akata za primjenu ovog
--	--	--	--	--	--	--	---

							zakona, u martu 2018. godine planirano je donošenje podzakonskog akta – propisa o vojnoj disciplini - pravilnik kojim će se propisati postupak za vođenje disciplinske odgovornosti, izricanje disciplinskih mjera i rad vojno disciplinske komisije i disciplinskog tužioca, čime će se obezbijediti zaštita zaposlenih po pitanju seksualnog zlostavljanja ili uznemiravanja ili ponašanja koje je diskriminirajuće po osnovu pola. ANB- U toku je izrada Pravilnika o prevenciji i zaštiti od seksualnog uznemiravanja, dok su odredbe koje se odnose na bilo koju vrstu diskriminacije obuhvaćene unutrašnjim aktom ANB-a-Etičkim kodeksom službenika Agencije za
--	--	--	--	--	--	--	--

							nacionalnu bezbjednost, kojim je predviđena mjera disciplinske odgovornosti u slučaju bilo koje prijave ili prekršaja. ZIKS-Ne postoji Etički kodeks zaposlenih u ZIKS, već se na iste primjenjuje Etički kodeks državnih službenika i namještenika. Takođe, Zakonom o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti iz 2015.godine kojim su između ostalog uređeni i službenički odnosi službenika obezbjeđenja u ZIKS nije regulisana prevencija i zaštita od seksualnog uznemiravanja. Kako su proceduri izmjene i dopune Zakona o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti biće razmotreno unošenje odredbi koje se tiču prevencije i zaštite
--	--	--	--	--	--	--	--

							seksualnog uznemiravanja. REALIZACIJA: Mjera nije realizovana
		6.3.	Uvesti rodnu perspektivu i teme o zabrani diskriminacije po osnovu pola u obuke mirovnih misija	MO MUP Vojska CG, Uprava policije U saradnji sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda i NVO	- Broj kreiranih modula za obuke - Broj sprovedenih obuka - Broj osoba koje su prošle obuke	Kontinuirano	MO i VCG- kontinuirano organizuju seminare za lica u službi u Vojsci, kao i za one koji idu u mirovne misije na temu o zabrani od diskriminacije po osnovu pola, sa posebnim akcentom na opšti normativni okvir u Crnoj Gori. U 2017. godini navedene obuke pohađali su lica u službi koji su se prijavili za mirovnu misiju u Avganistanu (45) i komandanti i komandiri jedinica Vojske (20), kao i lica u službi u Mornarici, Pješadijskom bataljonu u Pljevljima, u Vazduhoplovstvu, Četi veze i Počasnoj gardi (80). MUP- Prije upućivanja službenika u mirovnu

							misiju, obavezno je pohađanje obuke na kojoj je poseban akcenat dat ovoj temi. Četiri policijske službenice su prošle navedenu obuku. REALIZACIJA: Mjera se realizuje u kontinuitetu
7.	Realizovati aktivnosti za podizanje nivoa svijesti šire javnosti o problemu trgovine ljudima	7.1.	Podizanje nivoa svijesti javnosti o pojavnim oblicima trgovine ljudima, sa posebnim osvrtom na prosjačenje, rane ugovorene brakove (nedozvoljeni brakovi) i radnu eksploataciju	Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima MLJMP MUP Uprava policije Ministarstvo kulture VDT u saradnji sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda, NVO, međunarodnim organizacijama i medijima	Broj seminara, radionica - Broj emisija - Broj štampanog materijala - Broj osoba koje su učestvovala na seminarima, radionicama	Kontinuirano	<u>MUP/Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima</u> tokom 2017. godine realizovala kampanju “Zaustavimo trgovinu ljudima” koja se kontinuirano sporovodila na teritoriji cijele Crne Gore, a ista je podrazumijevala emitovanje TV spota “Stop trgovini ljudima”, kojim se ujedno promovisala i Vladina SOS antitrafiking linija (11 66 66). U okviru ove kampanje na svim graničnim prelazima postavljeni su poster sa SOS telefonom za žrtve trgovine ljudima. U cilju povećanja

							informisanosti građana o problemu trgovine ljudima, posebno djece i omladine, u saradnji Ministarstva prosvjete i NVO "Crnogorski ženski lobi" u JU Gimnazija "Slobodan Škerović" u Podgorici održane su radionice za učenike i profesore na temu „Trgovina ljudima“. Pored navedenog, u osnovnim i srednjim školama u Crnoj Gori se kroz predmete Građansko obrazovanje i Građansko vaspitanje realizuju nastavni sadržaji koji se odnose na prevenciju trgovine ljudima/djece. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, u saradnji sa Institucijom Zaštitnika ljudskih prava i sloboda organizovala je tematske radionice i fokus grupe sa djecom osnovno-
--	--	--	--	--	--	--	---

							školskog i srednje-školskog uzrasta, kao i djece smještene u institucijama sistema, na temu poštovanja i zaštite prava djeteta, seksualne i ekonomske zloupotrebe djece i rizicima trafikovanja djece na različite načine; Organizovana je kampanja za obilježavanje oktobra - mjeseca borbe protiv trgovine ljudima, kojom je poseban akcenat stavljen na jačanje otpornosti mladih ljudi u odnosu na fenomen trgovine ljudima, kao i većoj uključenosti medija u jačanju nivoa svijesti cjelokupne javnosti u odnosu na ovaj fenomen. Organizovan je likovni konkurs na temu „Zaustavimo trgovinu ljudima” za učenike srednjih skola i održan seminar za predstavnike medija
--	--	--	--	--	--	--	---

							na temu "Uloga medija u borbi protiv trgovine ljudima". Takođe organizovana su i medijska gostovanja kako bi se javnost informisala o ovoj problematici. Istovremeno u svim osnovnim i srednjim školama na teritoriji Crne Gore 18.okotobar, kada se obilježava Evropski dan borbe protiv trgovine ljudima, prvi čas je bio posvećen trgovini ljudima. Službenica Jedinice za suzbijanje maloljetničke delinkvencije i nasilja u porodici je, u organizaciji Crvenog krsta Crne Gore, uzela učešća u radu Informativne sesije „Suzbijanje prosjačenja i nasilja u porodici". Načelnik stanice kriminalističke
--	--	--	--	--	--	--	--

							policije za suzbijanje krvnih delikata i nasilja u porodici je gostovao u emisiji Lavirint, TV Vijesti, na temu "Položaj RE u CG – prosjačenje romske djece". MLJMP-Edukacija roditelja, djece RAE aktiviskinja, službenika/ca državne uprave o zaštiti od nasilja u porodici i maloljetničkih prisilnih brakova među romskom populacijom: Ministarstvo je u saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova, Nacionalnom kancelarijom za borbu protiv trgovine ljudima, Lokalnim samoupravam, Centrom za socijalni rad, Crvenim krstom, Romskim savjetom i NVO "Centar za
--	--	--	--	--	--	--	---

							romske inicijative" organizovalo osam jednodnevne obuke i to u Tivtu i Kotoru 13.06.2017., Beranama 14.09.2017., Bijelo Polje 26.09.2017., Pljevlja 28.09.2017., Herceg Novi 05.10.2017., Nikšić 16.10.2017., i Podgorica 18. 10. 2017. Predavači su bili iz Crne Gore. Ovom obukom obuhvaćeno je 150 osoba romske i egipćanske populacije. REALIZACIJA: Mjera se realizuje u kontinuitetu
		7.2.	Jačanje stručnih kapaciteta predstavnika institucija o pojavnim oblicima trgovine ljudima, sa posebnim osvrtom na pojave sklapanja nedozvoljenih brakova, prosjačenja i radne eksploatacije	Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima MLJMP MUP Uprava policije Ministarstvo kulture VDT	Broj seminara, radionica - Broj osoba koje su učestvovala na seminarima, radionicama	Kontinuirano	<u>Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima</u>- je u skladu sa prioritetima definisanim strateskim dokumentima u oblasti borbe protiv

				u saradnji sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda, NVO, međunarodnim organizacijama i medijima			trgovine ljudima, realizovala značajan broj obuka u pravcu jačanja stručnih kapaciteta predstavnik sudstva, tužilaštva, policije, zdravstva, socijalnih službi, predstavnika lokalnih samouprava, inspektora rada, socijalnih radnika, NVO - za proaktivnu identifikaciju potencijalnih i žrtava trgovine ljudima: S tim u vezi, MUP/Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, u saradnji sa Upravom za kadrove, razvila je i realizovala 5 programa edukacija: *Program 1: „Uloga i mogućnosti djelovanja Ministarstva vanjskih poslova i DKP u borbi protiv trgovine ljudima“. *U okviru ovog programa 10. marta 2017. godine održan je jedan seminar na kome je prisustvovalo 9
--	--	--	--	---	--	--	---

							predstavnik Ministarstva vanjskih poslova - iz sektora multilaterale i konzularnog sektora. **Program 2: „Jačanje nivoa svijesti o fenomenu trgovine ljudima na lokalnom nivou“, namijenjenog odbornicima iz lokalnih parlamenata i predstavnicima lokalne samouprave. Realizovane su tri planirane obuke - za sjeverni, centralni i južni region na kojima je prisustvovalo ukupno 32 odbornika i to: 26.04. u Podgorici za centralnu regiju (9), 28.04. u Baru za južnu regiju(15), 11.05. u Bijelom Polju za sjevernu regiju(8) ***Program 3: “Uloga zdravstvenih radnika u borbi protiv trgovine ljudima”. Realizovane su tri planirane obuke za sjeverni, centralni i južni region kojima je prisustvovalo 37 zdra vstvtvenih radnika, i to: 19.04. u Podgorici
--	--	--	--	--	--	--	---

							za centralni region (11 učesnika), 24. 04. u Bijelom Polju za sjeverni region (13 učesnika), 08.05. u Baru za južni region (13 učesnika). ****Program 4: „Jačanje vještina rane identifikacije i upućivanja potencijalnih slučajeva trgovine ljudima u Crnoj Gori sa posebnim osvrtom na multiagencijsku saradnju”. Realizovane su dvije obuke. Prva obuka je bila organizovana 05.05. u Podgorici, istoj je prisustvovalo ukupno 14 službenika i to: 2 predstavnika Uprave policije, 5 predstavnika MUP-a CG – Direkcija za azil 2, 3 inspektora za oblast radnih odnosa, 1 Ministarstvo sporta –Direktorat za mlade, 2 Zavod za zapošljavanje. Druga obuka je održana 02. oktobra za 15 službenika i to: 3
--	--	--	--	--	--	--	---

							predstavnik Uprave carina, 2 Komunalne policije, 3 Zavoda za zapošljavanje, 2 Uprave policije, 1 Uprave za inspekcijske poslove i 4 nadležnih organa iz lokalnih samouprava. **** Program 5. „Uloga Centara za socijalni rad i inspekcijskih službi u borbi protiv trgovine ljudima” planirana je realizacija tri dvodnevne obuke godišnje za predstavnike inspekcijskih službi i zaposlenim u Centrima za socijalni rad na teritoriji cijele Crne Gore. U izvještajnom periodu realizovane su tri obuke po ovom programu kojima je prisustvovalo ukupno 32 službenika (9 predstavnika inspekcijskih službi i 23 predstavnika centara za socijalni rad). I to: 04 i 05. oktobra u Bijelom Polju za sjeverni region, 11. i
--	--	--	--	--	--	--	---

							12. oktobra u Baru – za južni region i 26.-27.oktobra u Podgorici za centralni region. Pored navedenog, u saradnji Vrhovnog suda Crne Gore, NVO“Centar za ženska prava” i MUP/Nacionalne kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima realizovana je obuka za predstavnike sudstva koji su imenovani kao članovi Službe za zaštitu žrtava trgovine ljudima i porodičnog nasilja, a sve u cilju njihove senzibilizacije za pružanje pomoći ovim kategorijama pristupu pravdi odnosno njihovom ohrabrivanju da svjedoče na sudu. Na inicijativu MUP/Nacionalne kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, uz podršku UNODC-ija, održan je napredni stručni seminar za
--	--	--	--	--	--	--	---

							predstavnik policije, sudstva i tužilaštva na temu: "Identifikacija, vođenje istraga, dokazivanje slučajeva trgovine ljudima i poštovanje prava žrtava u krivičnom postupku". Obuka je upriličena za ukupno 20 polaznika. U saradnji MUP/Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima i Uprave policije, uz podršku Misije OEBS-a u Crnoj Gori, organizovane su tri jednodnevne obuke na temu "Borba protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije", koje su bile namijenjene inspektorima iz Sektora granične policije (u Baru 10.11., u Podgorici 17.11. i Plavu 22.11. 2017. godine za ukupno 44 polaznika). Takođe, MUP/Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine
--	--	--	--	--	--	--	--

							ljudima je uz podršku OEBS-a organizovala specijalističku obuku za predstavnike policije, tužilaštva i sudstva iz južnog, centralnog i sjevernog regiona pod nazivom “Jačanje kapaciteta predstavnika istražnih i pravosudnih organa u istraživanju i procesuiranju slučajeva trgovine ljudima”. Navedena obuka je održana 28.11. u Beranama, 29.11. u Bijelom Polju, 30.11. u Budvi i 01.12. u Podgorici . Obuku je prošlo 18 predstavnika Uprave policije, 16 tužilaštva i 17 sudstva – ukupno 51 predstavnik nadležnih državnih institucija. <u>MLJMP- Edukacija učenika/ca vezano za ugovorene maloljetne brakove, borba protiv trgovine ljudima, nasilje u porodici i važnosti obrazovanja</u>
--	--	--	--	--	--	--	--

							za romsku i egipćansku populaciju. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u skladu sa svojim redovnim aktivnostima vezano za ugovorene maloljetne brakove i nasilje u porodici redovno uključuje i teme o važnosti obrazovanja Roma. Pored navedenih tema predavači: Mr Sokolj Beganaj i studentkinja Fana Delija su ukazali i na izuzetno veliki značaj obrazovanja za romsku i egipćansku populaciju, što je preduslov za uključivanje u sve tokove društvenog života u Crnoj Gori. Aktivnošću je bilo obuhvaćeno 110 učenika/ica. Gradovi koje su obuhvaćene kampanje u cilju primjera afirmisanih i uspješnih, visokoobrazovnih pripadnika RE populacije, održana
--	--	--	--	--	--	--	---

							su 14.09.2017.g., u Beranama učenicima VII razreda osnovne škole „Radomir Mitrović“, 26.09.2017.g., u Bijelom Polju učenicima osnovne škole „Pavle Žižić“, Njegnjevo, 28.09.2017.g., u Pljevljima učenicima osnovne škole „Boško Buha“, 05.10. 2017. g.,u Herceg Novi učenicima osnovne škole „Ilija Kišić“, 16.10. 2017. u Nikšiću učenicima osnovne škole „Mileva Lajović – Lalatović“, i 18.10. 2017.g. u Podgorici učenicima osnovne škole „Marko Miljanov“. MUP-U CB Podgorica je formiran i funkcioniše Multidisciplinarni tim za podršku RE populacije u čijem sastavu su predstavnici: Osnovno g suda, Osnovnog državnog tužilaštva, Ministarstva za
--	--	--	--	--	--	--	---

							ljudska i manjinska prava, Ministarstva prosvjete, Zaštitnika ljudskih prava, Centra za socijalni rad, CB Nikšuć, CB Berane, Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, Crvenog krsta CG, NVO Cenar za romske inicijative, NVO Crnogorski ženski lobi, NVO Prva ženska mreža i NVO R.O.M. Koračajmo zajedno. Rad tima se odvija na sjednicama, iznošenje pojedinačnih slučajeva, kroz diskusiju, komentare, sugestije i predloge za preduzimanje daljih aktivnosti sa definisanim rokovima. Održan jednodnevni seminar za 22 službenika CB Podgorica pod nazivom „Sensibilizacija službenika za rad sa
--	--	--	--	--	--	--	--

							pripadnicima romske i egipćanske nacionalnosti u slučajevima prijavljivanja nasilja u porodici i dječijih ugovorenih brakova“.Seminar je održan u okviru projekta „Regionalnom saradnjom u suzbijanju dječijih,prisilnih ugovorenih brakova u zajednici Roma i Egipćana“, koji sprovodi Centar za romske inicijative u saradnji sa IPA Sekcija Crna Gora uz finansijsku podršku Američke ambasade u Podgorici.Predstavnic e MUP-a učestvoval e su u radu okruglog stola, kao nosioci aktivnosti „Izrade Smjernica za postupanje i procesuiranje slučajeva prisilnih
--	--	--	--	--	--	--	--

							brakova u Romskim i Egipćanskim zajednicama za potrebe policije“, sa predstavnicima centara za socijalni rad, škola, sudova i domova zdravlja. Konferencija „Nasilje u porodici i rizici po djecu - prema sveobuhvatnom rješenju“, koju NVO Centar za ženska prava organizuje u saradnji sa predstavništvom UNICEF u Crnoj Gori i uz finansijsku podršku Evropske unije i Fondacije Petrović Njegoš, prisustvovala su četiri policijske službenice. Jedna službenica je uključena u realizaciju regionalnog projekta koji sprovodi NVO Centar za prava djeteta u saradnji sa Save the Children
--	--	--	--	--	--	--	---

							International realizuje a koji se odnosi na mapiranje potreba djece u riziku. Dvije službenice Jedinice za suzbijanje maloljetničke delinkvencije pohađale su obuku u sklopu projekta „Seksualno nasilje nad djecom - prekinimo tišinu“ koju realizuje <u>SOS Podgorica</u> i Asocijacija za preventivnu pedijatriju Crne Gore u partnerstvu sa <u>Unicef</u> <u>Montenegro</u> i podršku EU. U organizaciji Ministarstva za ljudska i manjinska prava, a u saradnji sa Misijom OEBS-a, od aprila meseca 2017.godine, u Crnoj Gori se sprovodi „Plan edukacije o implementaciji
--	--	--	--	--	--	--	--

							antidiskriminacionog zakonodavstva“ u okviru kojeg će se održati šest seminara i šest pratećih radionica, dvije službenice CB Podgorica prisustvovala na dva seminara i nastaviće dalje sa edukacijom i učešćem u radu grupe formirane za obuku. Štampan je, u saradnji sa NVO (SOS i IPA) sektorom i OSCE, praktični vodič ka dobroj praksi za policijske službenike - postupanje, prevencija i zaštita od nasilja u porodici. U okviru projekta Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti predstavnic UP prisustvovala je prezentaciji Istraživanja o prevenciji, percepcijama i
--	--	--	--	--	--	--	--

							multidisciplinarnom odgovoru na nasilje u porodici. Uzimajući u obzir da je jedna od nadležnosti Uprave policije zaštita ljudskih prava i sloboda i proces inkluzije LGBT osoba u službenim prostorijama Centra bezbjednosti Nikšić izvršni direktor NVO "LGBT Forum Progres", Džon Barac, sa saradnicima održao je radionicu kojoj je prisustvovalo četrnaest pripadnika Centra bezbjednosti Nikšić. Na poziv NVO "LGBT Forum Progres" pet policijskih službenika CB Nikšić uzelo je učešće na nacionalnoj konferenciji o prevenciji nasilja na temu "Nasilje nad LGBTIQ osobama i rodno zasnovano nasilje u Crnoj Gori" koja je održana u
--	--	--	--	--	--	--	--

							Podgorici. Na inicijativu CDM-a je organizovan sastanak anketnog i informativnog karaktera na temu ugovorenih brakova kod RE populacije. Sastanku su prisustvovala tri službenika CB Bijelo Polje. Održano je pet seminara u cilju podizanja svijesti službenika CB Bijelo Polje o nasilju nad ženama. REALIZACIJA: Mjera se realizuje u kontinuitetu
		7.3.	Podizanje nivoa svijesti djece iz grupa sa posebnim rizikom (djeca iz RE populacije i bez roditeljskog staranja) o štetnim posljedicama prosjačenja i sklapanja nedozvoljenog braka	MLJMP Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima Ministarstvo prosvjete MUP Uprava policije Ministarstvo kulture VDT	- Broj seminara, radionica - Broj štampanog materijala - Broj osoba koje su učestvovala na seminarima, radionicama - Broj djece koja se prema evidencijama nalaze u sistemu prosjačenja (broj djece koja su	Kontinuirano	<u>MLJMP</u> u saradnji sa nadežnim institucijama, Romskim savjetom i nevladinim sektorom kontinuirano realizuje aktivnosti usmjerene na suzbijanje dječijih prisilnih brakova. Novom Strategijom za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana 2016-2020

				u saradnji sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda, NVO, međunarodnim organizacijama i medijima	zatečena u prosjačenju)		prepoznata je važnost borbe protiv dječijeg prosjačenja i definisane su mjere usmjerene na suzbijanje ove pojave. MRSS ima nadležnost kroz rad multidisciplinarnih timova dok je Uprava policije po zakonu nadležna za sprečavanje i suzbijanje prosjačenja dok se timovi bave poslasticama po dijete koje je prepoznato kao prosjak gdje tim predlaže mjere za osnaživanje porodice tog djeteta kako bi se spriječila ova pojava u buduće. Kada se identifikuje dijete koje prosjači, organizuje se posjeta porodici i pokušava da se sa porodicom riješi problem, ukoliko to nije moguće, pokreće se postupak pred sudom da se izvrši procjena da li su roditelji sposobni da vode brigu o djetetu i u
--	--	--	--	---	----------------------------	--	--

							skladu sa tim, ukoliko se procijeni da nisu, izriče mjeru privremenog ili stalnog oduzimanja djece. Djeca se zatim smještaju u ustanove za djecu sa mentalnim poremećajima. MUP- U saradnji sa Centrom za bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja »Defendologija« i Crnogorskim ženskim lobijem, izvedene su dvije obuke na temu prosjačenja za službenike državnih organa. Organizovano je deset radionica sa roditeljima Roma maloljetnika o nasilju u porodici, pet obuka za vršnjačke edukatore sa Centrom za romske inicijative i jedna obuka za pisanje starteških dokumenata sa
--	--	--	--	--	--	--	---

							Ženskom RE mrežom. U saradnji sa Centrom za bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja »Defendologija« policijski službenik koji se bavi predmetnim pitanjima je osnovao udruženje koje u svom sastavu ima i dnevni centar za djecu i porodicu, čiji su korisnici uglavnom pripadnici RE populacije. Centar ima dva programa rada: za djecu (psiho-socijalna podrška djece, radionice, edukacija) i porodicu. Ovaj centar ima učitelja, dva psihologa, socijalnog radnika i romskog medijatora. MRSS -Broj seminara, radionica (6 kampanja)
--	--	--	--	--	--	--	---

							- Broj štampanog materijala - Broj osoba koje su učestvovala na seminarima, radionicama (110 učenik/ca) - Broj djece koja se prema evidencijama nalaze u sistemu prosjačenja (broj djece koja su zatečena u prosjačenju) REALIZACIJA: Mjera se realizuje u kontinuitetu
8.	Unaprijediti saradnju na primjeni RSB 1325 i njoj pratećih rezolucija	8.1.	Saradnja, razmjena iskustava i zajednička realizacija projekta vladinog i nevladinog sektora na primjeni RSB 1325 i njoj pratećih rezolucija	MLJMP MO MUP MVP Vojska CG, Uprava policije, ANB, Uprava carina Zavod za izvršenje krivičnih sankcija Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima u saradnji sa NVO	- Broj zajednički realizovanih projekata - Broj uključenih korisnika/ca	Kontinuirano	MUP-Vršena je promocija jedinstvene besplatne sos linije za prijavu nasilja u porodici, sa 24 h dežurstvom, na način što je vršena distribucija flajera sa ovim brojem. Održan je seminar u organizaciji NVO "Građanska Alijansa", na temu "Standardi u borbi protiv torture i drugih

							oblika nehumanog postupanja”, kojem je prisustvovalo sedam policijskih službenika CB Budva. Policijski službenici, članovi Internacionalne policijske asocijacije- Sekcija Crna Gora su potpisali Memorandum o saradnji sa Centrom za bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja „Defendologija“ u Nikšiću i Sporazum o saradnji sa Centrom za romske inicijative u Nikšiću. Kada je u pitanju rodno zasnovano nasilje i trgovina ljudima izvedene su dvije obuke u saradnji sa Centrom za romske inicijative, kojima je prisustvovalo 30 polaznika. Predavač
--	--	--	--	--	--	--	---

							je bio policijski službenik CB Nikšić. Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, s obzirom na posebnu ranjivost djece u odnosu na trgovinu ljudima, u saradnji sa predstavništvom UNICEF-a u Crnoj Gori, avgusta mjeseca 2017.godina otpočela je realizaciju projekta "Izrada Standardnih operativnih procedura za postupanje sa djecom koja su odvojena od roditelja ili bez pratnje sa posebnim akcentom na proaktivnoj identifikaciji potencijalnih žrtava trgovine ljudima". U prvoj fazi projekta za izradu nacrtu dokumenta koji je prilagođen potrebi u nacionalnim okvirima angažovano je 18 predstavnika Institucija i međunarodna ekspertska podrška.
--	--	--	--	--	--	--	---

							Druga faza, podrazumijeva aktivnosti na direktnom upoznavanju predstavnika institucija sa materijalom koji će im biti koristan za postupanje u slučajevima pojačanog priliva migranata i izbjeglica na teritoriji Crne Gore, u dijelu senzibilnijeg pristupa djeci u riziku od raznih oblika eksploatacije u kontekstu trgovine ljudima. ANB-Kontinuirana saradnja. S obzirom na posebnu ranjivost djece u odnosu na trgovinu ljudima, MUP/Nacionalna kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima je, u saradnji sa Predstavništvom UNICEF-a u Crnoj Gori, je realizovala projekat "Izrada Standardnih
--	--	--	--	--	--	--	---

							operativnih procedura za postupanje sa djecom koja su odvojena od roditelja ili bez pratnje sa posebnim akcentom na proaktivnoj identifikaciji potencijalnih i zrtava trgovine ljudima“.U prvoj fazi projekta angažovan je međunarodni ekspert koji je izradio nacrt dokumenta koji je uobličen kroz više sastanaka sa delegiranim predstavnicima članovima multisektorske radne grupe. U drugoj fazi projekta sprovedeno je 20 jednodnevnih radionica sirom Crne Gore kako bi se predstavnici institucija upoznali sa materijalom koji će im biti korisno sredstvo za postupanje u slučajevima pojacanog priliva migranata i izbjeglica, u dijelu
--	--	--	--	--	--	--	---

							senzibilisanijeg pristupa djeci odvojenoj od roditelja i bez pratnje koja su u riziku u odnosu na razne oblike eksploatacije u kontekstu trgovine ljudima (obuke pohađalo 122 službenika Uprave policije, 32 službenika centara za socijalni rad i 31 zdravstveni radnik). <u>ZIKS</u>-Nije planirana saradnja sa vladinim i NVO sektorom, na primjeni RSB 1325 i njoj pratećih rezolucija. U narednom periodu će biti preduzete mjere na planiranju i uspostavljanju saradnje sa vladinim i NVO sektorom, na primjeni RSB 1325. REALIZACIJA: Mjera se realizuje u kontinuitetu
		8.2.	Saradnja, razmjena iskustava i zajednička realizacija projekta na državnom, međunarodnom i regionalnom nivou na	MLJMP MO MUP MVP	- Broj zajednički realizovanih projekata - Broj uključenih korisnika/ca	Kontinuirano	<u>MUP</u>-U okviru projekta „Zaštita od rodno zasnovanog nasilja – uslov demokratije i

			primjeni RSB 1325 i njoj pratećih rezolucija	Vojska CG, Uprava policije, ANB, Uprava carina Zavod za izvršenje krivičnih sankcija Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima Odbor za RR u saradnji sa NVO			vlдавине права“, koji sprovodi NVO SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja – Podgorica, Berane i Ulcinj, uz podršku i finansiranje Delegacije EU u Crnoj Gori, održan je seminar na temu „Multisektorski pristup u prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici“.Jedan policijski službenik je član regionalne koalicije Aktivna inkluzija i prava Romkinja na Zapadnom Balkanu. Kao ekspert za predmetnu oblast, u više navrata je bio domaćin policajcima, sudijama i tužiocima zemalja u okruženju, u cilju prenošenja znanja o načinima saradnje državnog organa i NVO sektora. Policijska službenica CB Podgorica je održala predavanje na temu „Postupanje policijskih službi i
--	--	--	---	--	--	--	--

							pravosudnih organa u skladu sa Protokolom o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici". Seminaru su prisustvovali predstavnici institucija, potpisnica Protokola, iz oblasti sudstva, tužilaštva, prosvjete, socijalnog rada, policije i zdravstva. U prostorijama Sektora kriminalističke policije je obavljeno intervjuisanje službenika policije, koji, između ostalog, obavljaju poslove koji se odnose na sprečavanje dječjih brakova, od strane ekspertkinje angažovana od strane UNICEF-a. Jedan policijski službenik je član regionalne koalicije Aktivna inkluzija i prava Romkinja na
--	--	--	--	--	--	--	---

							Zapadnom Balkanu. Kao ekspert za predmetnu oblast, u više navrata je bio domaćin policajcima, sudijama i tužiocima zemalja u okruženju, u cilju prenošenja znanja o načinima saradnje državnog organa i NVO sektora. MVP-Imenovana je nacionalna kontakt osoba za agendu Žene, mir i bezbjednost. Realizovano je učešće na prvom sastanku Mreže kontkt osoba za agendu Žene, mir i bezbjednost, održanom u Alikanteu, Španija, 26-27. april 2017, kao i na drugom sastanku Mreže održanom na marginama 72. zasijedanja Generalne skupštine UN u Njujorku, septembar 2017. U cilju
--	--	--	--	--	--	--	---

							operacionalizacije djelovanja Mreže, ulogu koordinatora mreže kontakt osoba za žene mir i bezbjednost data je UN Žene, čime su stvoreni preduslovi za preduzimanje konkretnih aktivnosti: formiranje baze podataka kontakt osoba, razmjenu informacija, adekvatnije finansiranje mreže itd. Pokrenuta je procedura za pristupanje Crne Gore Grupi prijatelja za agendu Ženeve, mir i bezbjednost, koja djeluje u okviru UN. ANB-Partipacija „osobe od povjerenja“ u projektima i razmjeni iskustava. ZIKS-Nije planirana saradnja na državnom,
--	--	--	--	--	--	--	---

							međunarodnom i regionalnom nivou na primjeni RSB 1325 i njoj pratećih rezolucija. U narednom periodu će biti preduzete mjere na planiranju i uspostavljanju saradnje na državnom, međunarodnom i regionalnom nivou na primjeni RSB 1325. REALIZACIJA: Mjera se realizuje u kontinuitetu
		8.3.	Podizanje nivoa svijesti o konceptu humane bezbjednosti, RSB 1325 i njoj pratećih rezolucija na lokalnom nivou (u javnim ustanovama, mjesnim zajednicama, srednjim školama, na fakultetima)	MO MUP MLJMP MVP Vojska CG, Uprava policije Zajednica opština u saradnji sa NVO i medijima	- Broj održanih sastanaka - Broj održanih okruglih stolova - broj učesnika/ca na sastancima/okruglim stolovima - Broj pokrenutih projekata na lokalnom nivou	Kontinuirano	MUP-Na poziv predstavnika Ministarstva za ljudska i manjinska prava (aktivnost u skladu sa Akcionim planom za Pregovaračko poglavlje 23 – Pravosuđe i temeljna prava i Akcionim planom za sprovođenje Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana 2016-2020) u OŠ "Marko

							Miljanov"- Podgorica jedna službenica je uzela učešće u edukaciji u vidu predavanja za učenike " na temu Zaštita od nasilja u porodici, nasilja nad djecom i maloljetničkih prisilnih brakova. Sprovedene su planske aktivnost u cilju prevencije nasilja među djecom. Održana su predavanja na temu "Prevencije vršnjačkog nasilja i zloupotrebe opojnih droga", pod sloganom "U službi građana i Crne Gore" u osnovnim i srednjim školama na području Budve i Petrovca. Službenici Centra bezbjednosti Nikšić su sproveli 12 edukacija za nenasilje u osnovnim školama na teritoriji opštine Nikšić, kojima je
--	--	--	--	--	--	--	---

							prisustvovalo oko 850 učenika. U saradnji sa Centrom za romske inicijative odštampan je flajer »Uključi se i prepoznaj maloljetničku delinkvenciju«. Policijski službenici Grupe za borbu protiv droge su takođe uzeli učešće prilikom sprovođenja edukacija za nenasilje u osnovnim školama na teritoriji opštine Nikšić. U sedam osnovnih škola jedan dio predavanja je bio posvećen zloupotrebi opojnih droga. Službenici CB Bijelo Polje su organizovali devet edukacija za nenasilje u školama. Aktivnost je realizovana pet puta u saradnji sa opštinskom
--	--	--	--	--	--	--	--

							Kancelarijom za prevenciju narkomanije i četiri puta samostalno. U saradnji sa OSCE odštampan je flajer »Stop pedofiliji na internetu« u cilju sprečavanja društveno negativnih pojava prema maloljetnicima, koji je tokom sprovođenja edukacija za nenasilje u osnovnim školama dijeljen učenicima. Ove godine su povodom Dana unutrašnjih poslova, održana predavanja na temu „Prevencija vršnjačkog nasilja i upotrebe opojnih droga“ u osam škola. Predavanjima su, pored ukupno oko 840 učenika, prisustvovali profesori, psiholozi i pedagozi. Službenici CB Bijelo Polje su četiri puta
--	--	--	--	--	--	--	---

							gostovali u medijima na predmetne teme. Aktivnosti službenika CB Nikšić i CB Podgorica su praćene od strane medija. MO i VCG- U 2017. godine, kroz donošenje Plana promotivnih aktivnosti na privlačenju kadrova za potrebe Vojske, Plana zapošljavanja u Ministarstvu i Vojsci, Plana obrazovanja kadeta i stipendiranja studenata, organizovanjem Vojnog sajma i drugog Ljetnjeg vojnog kampa, kroz saradnju sa Ministarstvom prosvjete, srednjim školama i javnim ustanovama na lokalnom nivou, kontinuirano promoviše jednake mogućnosti za sve,
--	--	--	--	--	--	--	---

							odnosno školovanje i zapošljavanje žena i mladih djevojaka za potrebe Vojske. Održan je panel u EU info centru sa podgoričkim srednjoškolcima/kam a koji su bili u prilici da razgovaraju sa licima u službi u Vojsci o njihovim iskustvima u misiji EUTM u Republici Mali i operacije EU NAFOR Atalanta u vodama Somalije. REALIZACIJA: Mjera se realizuje u kontinuitetu
		8.4.	Podizanje nivoa svijesti javnosti na lokalnom nivou o mogućnostima školovanja i zapošljavanja u sektoru bezbjednosti	MO MUP MLJMP Vojska CG, Uprava policije Zajednica opština u saradnji sa NVO i medijima	- Broj održanih sastanaka - Broj održanih okruglih stolova - broj učesnika/ca na sastancima/okruglim stolovima	Kontinuirano	MUP -Na sajmu prakse, koji se održava jednom godišnje, na štandu MUP-a promoviše se rad žena u policiji angažovanjem službenica UP. Odštampani su plakati na temu žena u policiji, koji sadrže web stranicu na kojoj se mogu dobiti informacije kako

							postati policijski službenik/ca i proslijeđeni su rukovodiocima svih centara i odjeljenja bezbjednosti, radi isticanja na vidnim mjestima kao i rukovodiocima granične policije, radi isticanja na frekventnim graninim prelazima, kako bi što veći broj građana imao uvid u poslatu poruku. U saradnji sa Policijskom akademijom rađene su medijske kampanje pred upis polaznika Policijske akademije, u kojima su podsticane žene da se bave policijskim poslovima na način što im je pojašnjen način prijave, selekcije i odabira kandidata, način školovanja i obavljanja policijskih poslova. Kampanja je bila pojačana u gradovima iz kojih najmanje svršenih srednjoškolaca
--	--	--	--	--	--	--	---

							aplicira za upis na Policijsku akademiju. REALIZACIJA:Mjera se realizuje u kontinuitetu
9.	Pratiti realizaciju AP za primjenu RSB 1325	9.1.	Međuresorska radna grupa za sprovođenje AP za primjenu RSB 1325 djeluje kao nadzorni mehanizam	Ministarstvo koje koordinira u saradnji sa ostalim nosiocima mjera	- Broj sastanaka - Broj zapisnika - Broj učesnika/ca na sastancima	Kontinuirano	Održana dva sastanka/urađena dva zapisnika REALIZACIJA:Mjera se realizuje u kontinuitetu
		9.2.	Međuresorska radna grupa dva puta godišnje izvještava o sprovođenju AP na zajedničkoj sjednici Odbora za bezbjednost i Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore	Međuresorska radna grupa Odbora za bezbjednost Odbora za rodnu ravnopravnost	- Polugodišnji izvještaji - Broj prisutnih osoba na sjednicama	Kontinuirano	U 2017.godini nije održana zajednička sjednica dva odbora na kojoj se razmatrao izvještaj o sprovođenju AP REALIZACIJA:Mjera se realizuje u kontinuitetu
		9.3.	Međuresorska radna grupa jednom godišnje izvještava Vladu CG o sprovođenju AP	Vlada CG Međuresorska radna grupa	- Godišnji izvještaj	Kontinuirano	Mart 2018.g. REALIZACIJA:Mjera se realizuje u kontinuitetu
		9.4.	Međuresorska radna grupa inicira izradu AP za 2018-2022.	Vlada CG Međuresorska radna grupa -ministarstava i drugi subjekti koji	- Formirana Radna grupa za izradu AP - Pripremljen Nacrt AP za 2018-2022.	III kvartal 2018.	REALIZACIJA:Mjera se realizuje u kontinuitetu

				su bili nosioci aktivnosti predviđenih AP			
--	--	--	--	---	--	--	--

ANALIZA AKTIVNOSTI LOKALNIH SAMOUPRAVA U OSTVARIVANJU RODNE RAVNOPRAVNOSTI NA LOKALNOM NIVOU

Predmet ovog izvještaja je *analiza ostvarivanje obaveza lokalnih samouprava* prihvaćenih potpisivanjem memoranduma o saradnji između Misije OEBS-a u Crnoj Gori, Ministarstva za ljudska i manjinska prava, opština i Glavnog grada Podgorice, na kojoj je bazirana *opšta ocjena stanja rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou* i iznete *preporuke* za naredni priod.

Uvodne napomene

Prihvatanjem memoranduma njegovi potpisnici saglasili su se da uspostave principe na kojima ostvaruju međusobne konsultacije, razmjenjuju informacije i zajednički rade na realizaciji aktivnosti koje imaju za cilj uspostavljanje rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou.

Osnovni *ciljevi aktivnosti postavljeni u memorandumu* i prihvaćeni njegovim potpisivanjem uključuju:

- uspostavljanje lokalnih mehanizama rodne ravnopravnosti,
- određivanje radnog mjesta i poslova, za koordinatora/ku odnosno službenika/cu za rodnu ravnopravnost u okviru nadležne službe u opštini,
- imenovanje ili izbor koordinatora/ke, službenika/ka za rodnu ravnopravnost,
- jačanje kapaciteta civilnog sektora,
- uspostavljanje međusobne saradnje opštine, lokalnih mehanizama i civilnog sektora,
- obezbjeđivanje odgovarajuće normativne infrastrukture,
- obezbjeđivanje jednakih mogućnosti za ostvarivanja ljudskih prava o opštini,
- povećanje broja žena na mjestima odlučivanja,
- usvojanje lokalnog akcionog plana za postizanje rodne ravnopravnosti (LAPRR),
- usvajanje Odluke o rodnoj ravnopravnosti,
- promovisanje rodne ravnopravnosti,

- primjenjivanje principa rodno balansirane zastupljenosti pri izboru i imenovanju.

Osnov za sastavljanje izvještaja bili su: izvještaji lokalnih samouprava, dokumenti koje su dostavile lokalne samouprave (odluke o rodnoj ravnopravnosti, lokalni akcioni planovi za rodnu ravnopravnost - LAPRR), tabelarni prikazi stanja rodne ravnopravnosti koji sadrže osnovne podatke značajne za sagledavanje rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou, a koje su dostavile lokalne samouprave, uvid u sajtove lokalnih samouprava, godišnji izvještaji o realizaciji aktivnosti predviđenih u PAPRR-u, memorandum i dr.

Izvještaj se oslanja, dakle samo na dokumente koji su pristigli, uz napomenu da materijal na kome temeljimo izvještaj nije potpun, jer nam nisu bili dostavljeni svi potrebni dokumenti, iako je Odjelenje za rodnu ravnopravnost Ministarstva za ljudska i manjinska prava u više navrata bezuspešno pokušavalo da prikupi sve potrebne izvore za sastavljanje izvještaja.

Neophodno je stoga, precizni navesti koji dokumenti i izvori su nam stajali na raspolaganju i na koje smo se oslanjali prilikom sastavljanja izvještaja. Od 23 lokalne zajednice 19 su prosljedile *pisani izveštaj* o sprovođenju memoranduma (odgovori na pitanja koja je lokalnim zajednicama uputilo Ministarstvo za ljudska i manjinska prava – Odjelenje za rodnu ravnopravnost, a koja se odnose na obaveze koje su lokalne samouprave prihvatile potpisivanjem memoranduma) ili samo *formular* koji je sadržavao podatke o rodnoj ravnopravnosti na nivou opštine. Jedna opština (Mojkovac) dostavila je Odluku o ravnopravnosti polova i LAPRR koji je istekao, jedna (Danilovgrad) prosljedila je samo Odluku o rodnoj ravnopravnosti, ali se iz dokumenta ne može videti da li je ona usvojena ili se radi samo o predlogu. Za jednu opštinu (Ulcinj) informaciju je sastavilo Odjelenje za rodnu ravnopravnost. Iz tri opštine (Rožaje, Gusinje, Plav) nije dostavljeno ništa. Izvještaji su po sadržaju izrazito neujednačeni. Neki su veoma detaljni, sadrže brojne korisne informacije, precizno navode podatke koji se odnose na godinu usvajanja dokumenta (Odluke o rodnoj ravnopravnosti, LAPRR) ili formiranja institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost, odnosno imenovanja koordinatora/ke za rodnu ravnopravnost. navodimo ih kao primjer dobre prakse (npr. Bar, Bijelo Polje, Berane, Budva, Cetinje, Herceg Novi, Kolašin, Nikšić, Pljevlja). Drugi su izrazito kratki, često ne sadrže sve potrebne informacije (ne prate pitanja koja je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava - Odjelenje za rodnu ravnopravnost sastavilo i uputilo lokalnim zajednicama kako bi lokalnim samoupravama olakšao prikupljanje relevantnih podataka). Otuda i u izvještaju neki podaci na žalost nedostaju.

Prilikom izrade analize kao izvori korišćeni su i godišnji izvještaji o ostvarivanju PAPRR, kao i izvještaj o ostvarivanju Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (u daljem tekstu CEDAW).

Od ukupno 23 opštine 12 opština (Bar, Bijelo Polje Berane, Budva, Cetinje, Herceg Novi, Kotor, Mojkovac, Nikšić, Pljevlja, Podgorica, Ulcinj) dostavilo je LAPRR. Od ovih 12 opština jedna opština (Herceg Novi) dostavila je nacrt novog LAPRR na kome se radi, a jedna opština (Mojkovac) dostavila je LAPRR koji je istekao 20115. godine.

Dostavljeni su i memorandum i saradnji iz 2012. godine i 2014. godine ali ne i za 2007. i 2008. godinu.

Proces potpisivanja memoranduma odvijao se u toku dužeg vremenskog perioda (od 28. decembra 2007. godine do 28. oktobra 2015. godine). Memorandum i sa opštinama potpisivani su sukcesivno u nekoliko navrata (2008, 2012. i 2014.¹).

¹ Memorandum i su potpisivani 28. decembra 2007. godine, 10. decembra 2008. godine, 22. juna 2012. godine, 2. oktobra 2015. godine, 28. oktobra 2015. godine. Iz materijala kojima smo raspolagali u izradi ove analize ne postoji podatak na osnovu koga pouzdano možemo reći da li je u 2014. godini bilo potpisivanja memoranduma i sa kojim opštinama, jer se razlikuju podaci

Generalno posmatrano, ovakva dinamika procesa u kome su memorandumima potpisivani odrazila se i na to da su opštine (2007. godine Bar, Bijelo Polje, Herceg Novi, Kotor, Nikšić i 2008. Berane, Budva, Cetinje, Pljevlja) koje su bile među prvim potpisnicima memorandumima *usvojile dokumente* vezane za rodnu ravnopravnost (neke čak i više dokumenata), *formirale lokalne institucionalne mehanizme* rodne ravnopravnosti, stekle više *praktičnog iskustva* u aktivnostima vezanim za rodnu ravnopravnost na lokalnom nivou, jednom rečju imale zapaženije i brojnije aktivnosti na realizaciji memorandumima u poređenju sa opštinama (2015. godine Petnjica, Podgorica, Plužine, Žabljak, Šavnik), koje su memorandum potpisale na kraju procesa, jer su imale pred sobom duži vremenski period u kome su sticale to iskustvo i praktično radile na ostvarivanju obaveza koje su prihvatile potpisivanjem memorandumima.

Ipak i tu se može zapaziti da se procesi nisu odvijali ravnomerno. Neke opštine bile su efikasnije (Bar, Bijelo Polje, Nikšić, Budva, Pljevlja) kod drugih se beleže povremeni zastoji u aktivnostima ili potpuna pasivnost (npr. Ulcinj u kojoj je memorandum potpisan 2008. a od aktivnosti predviđenih memorandumom samo je sistematizovano radno mjesto i imenovana kontakt osoba za rodnu ravnopravnost² i usvojen LAPRR). Takođe sama činjenica da je neka opština potpisala memorandum na samom kraju procesa potpisivanja (2015. godine) nije bila prepreka da se u opštini (Tivat) LAPRR usvoji već u narednoj godini (2016. godine), da se usvoji odluka o rodnoj ravnopravnosti (Andrijevica, Mojkovac, Podgorica, Žabljak) ili da se izvrši izbor koordinadora/ke za rodnu ravnopravnost (Andrijevica). Ovakav nalaz mogao bi biti pokazatelj da su iskustva opština koje su prve potpisale memorandum bila, u izvesnom smislu, i podsticaj za opštine koje su ovom procesu kasnije pristupile, kao i da su ova iskustva korišćena u međusobnoj saradnji opština, što je svakako pozitivna praksa koju i nadalje treba nastaviti.

1. Koordinator/ke za rodnu ravnopravnost:

Jedan od ciljeva postavljenih u memorandumu odnosio se na izbor koordinadora/ke ili službenika/ce za rodnu ravnopravnost čiji delokrug rada bi se odnosio na rodnu ravnopravnost. Prema podacima sadržanim u izvještajima dostavljenim iz opština i drugim izvorima³ moguće je konstatovati:

1. Od ukupno 23 opštine koordinatori/ke za ravnopravnost polova određeni su u ukupno 16 opština. Glavni Grad Podgorica obavjestio je da je postupak imenovanja u toku, a dvije opštine su obavjestile da će podatke naknadno dostaviti. Jedna opština eksplicitno je odgovorila da nije imenovan koordinador/ka za rodnu ravnopravnost. Iz raspoloživih izvora za dvije opštine nije bilo moguće ustanoviti da li su imenovani koordinatori/ke za rodnu ravnopravnost, a za dvije opštine nije dostavljen ni jedan dokument. U izvještaju o PAPRR-u za 2015. godinu navodi su koordinatori/ke za rodnu ravnopravnost imenovati u 20 opština, što analiza dostupnih izvora nije potvrdila.

2. Podaci o vremenu koje je proteklo od potpisivanja memorandumima pa do izbora odnosno imenovanja koordinadora/ke za rodnu ravnopravnost pokazuju da se ova aktivnost odvijala sporo, posebno u opštinama koje su bile među prvim potpisnicima memorandumima (u prosjeku tri i više godina⁴), dok su je u opštinama koje su među posljednjima potpisale memorandum imenovanje koordinadora/ke bilo znatno brže (u proseku oko godine dana). Ovakav nalaz može biti i rezultat činjenice da su iskustva u

iz Izveštaja o realizaciji PAPRR (navodi se da su u toku 2014. godine memorandumima potpisani sa opštinom Rožaje, septembra 2014. godine i sa Glavnim gradom Podgorica u decembru iste godine) i tabelarnog prikaza opština po godinama (navodi se 2015. godina) potpisivanja memorandumima.

² U Informaciji koja je ujedno i jedini dokument o ovoj opštini koji nije sastavljen u opštini, već u Odjeljenju za poslove rodne ravnopravnosti pri Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, na osnovu njihovih uvida u stanje ne navodi se godina kada je to učinjeno. U Informaciji se još navodi da se planira usvajanje LAPRR krajem 2014. godine, ali nema podatka da li je on i usvojen.

³ Godišnji izvještaji o ostvarivanju PAPRR-a, formulara o podacima koji se odnose na rodnu ravnopravnost a koji su dostavljale opštine, informacijama koje je sačinilo Odjeljenje za rodnu ravnopravnost Ministarstva za ljudska i manjinska prava, dokumenti sa sajta opština i dr.

⁴ Ilustracije radi u opštinama koje su potpisale memorandum 2007. godine imenovanja koordinadora/ke izvršena su tek takon četiri godine (tokom 2011. i 2012. godine). U opštinama koje su memorandum potpisale na kraju ovog procesa (2014/2015. godine) u opštinama u kojima su imenovanja izvršena (Glavni grad Podgorica, Petnjica, Plužine, Žabljak) ona su izvršena u znatno kraćem vremenu, u roku od godine dana.

opštinama koje su među prvima imenovala koordinate/ke za rodnu ravnopravnost mogla poslužiti kao primeri dobre prakse kojima su se mogle rukovoditi prilikom izbora koordinatira/ke opštine koje su kasnije potpisale memorandum o saradnji.

Jedino u opštini Bar osoba zadužena za rodnu ravnopravnost postavljena je 2006. godine pri Sekretarijatu za opštu upravu i društvene djelatnosti, dakle godinu dana i pre potpisivanja memoranduma (2007. godine).

3. Za 8 od ukupno 23 opštine postoje podaci o tome kojom odlukom i pri kod opštinskom organu uprave je određeno radno mjesto koordinatora/ki za rodnu ravnopravnost. To je posebno radno mjesto - Viši savjetnik II-za saradnju sa MZ, NVO i građanima (Budva, 2015. godine); ili kao radno mjesto u Sekretarijatu za društvene djelatnosti i sport (Odlukama o organizaciji i načinu rada lokalne uprave iz 2012. godine i 2016. godine Herceg Novi); Sekretarijatu za kulturu, sport i društvene djelatnosti (Kotor, 2013.); Odjeljenju za informisanost i rodnu ravnopravnost (Nikšić, 2011. godine); Sekretarijatu za opštu upravu i društvene djelatnosti (Bar, 2006. godine Ulcinj – ali nema podatka koje godine je to učinjeno, Žabljak – nema podatka koje godine je to učinjeno); Kancelarije za rodnu ravnopravnost (Cetinje) koja je 2011. godine formirana u okviru Sekretarijata za socijalnu politiku i mlade sa dva radna mjesta - rukovodilac/teljka Kancelarije i samostalni referent za rodnu ravnopravnost, a nakon ukidanja Sekretarijata za socijalnu politiku i mlade 2015. godine Kancelarija za rodnu ravnopravnost prelazi u nadležnost Sekretarijata za lokalnu samoupravu i društvene djelatnosti kao Kancelarija za rodnu ravnopravnost i prevenciju bolesti zavisnosti sa radnim mjestom koordinatora/ke Kancelarije i radnim mjestom Samostalni savjetnik/ca za prevenciju bolesti zavisnosti).

4. U izvještajima iz 7 opština navodi se samo datum izbora koordinatora/ke za rodnu ravnopravnost, ali ne i kojom odlukom je i pri kom opštinskom organu uprave je ustanovljeno to radno mjesto (Berane 2011. godine; Bijelo Polje, Pljevlja i Tivat 2012. godine; Plužine 2014. godine; Petnjica 2015. godine; Andrijevica 2016. godine).

5. U izvještaju Glavnog grada Podgorice navodi se da je u toku postupak izbora koordinatira/ke za rodnu ravnopravnost, ali se podatak o tome kojom odlukom i u okviru kog organa uprave je ustanovljeno to radno mjesto ne navodi kao ni podatak do kada se planira okončanje postupka izbora.

6. Dve opštine (Kolašin i Plav) u izveštaju navode da će naknadno dostaviti obavještenje o tome da li je ustanovljeno ovo radno mjesto i da li je imenovan koordinator/ka za rodnu ravnopravnost. Jedna opština (Šavnik) eksplicitno je odgovorila da koordinator/ka nije imenovan. Jedna opština (Danilovgrad) dostavila je samo odluku o rodnoj ravnopravnosti iz koje se ne vidi da li je u opštini ustanovljeno radno mjesto koordinatora/ki za rodnu ravnopravnost niti da li je imenovan koordinator/ka za rodnu ravnopravnost. Iz tabelarnog prikaza koji je dostavljen, a odnosi se na dokumente usvojene u opštinama ne može se zaključiti da li je u opštini Mojkovac⁵ ustanovljeno radno mjesto koordinatora/ke za rodnu ravnopravnost. Za dvije opštine (Gusinje i Rožaje) nije dostavljen bilo koji dokument iz koga bi se moglo konstatovati da li su imenovani koordinatori/ke za rodnu ravnopravnost.

2. Savjet za rodnu ravnopravnost

Među ciljevima koje su opštine prihvatile potpisivanjem memoranduma je i uspostavljanje lokalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost među kojima je i savjet za rodnu ravnopravnost.

Iz podataka u izvještajima dostavljenim iz opština i drugim izvorima moguće je, u vezi sa formiranjem savjeta za rodnu ravnopravnost, konstatovati:

1. Savjeti za rodnu ravnopravnost formirani su u 10 opština (Nikšić 2007. godine, Pljevlja, Bijelo Polje 2012. godine, Kolašin 2014. godine, Bar i Kotor 2015. godine, za opštine Berane, Budva, Tivat i Petnjica nedostaje podatak kada su formirani). U informacijama iz dvije opštine (Herceg Novi i Šavnik) navodi se da je 2016. godine podnijet predlog da se u Statutu, čija je izmjena u toku, formira Savjet za rodnu ravnopravnost kao radno tijelo skupštine, ali nema podatka da li su formirani. Jedna opština (Plužine)

⁵ U tabelarnom prikazu za opštinu Mojkovac konstatuje se (uvidom u sajt opštine) da je u ovoj opštini 2013. godine usvojena Odluka o rodnoj ravnopravnosti, kao i da je usvojen LAPRR za period od 2013 - 2015

odgovorila izričito da Savjet za rodnu ravnopravnost nije formiran. U informacijama za četiri opštine i Glavni grad Podgorica (Andrijevića, Cetinje, Mojkovac,⁶ Ulcinj⁷, Podgorica) ne postoji podatak da li je formiran Savjet za rodnu ravnopravnost. Iz jedne opštine (Danilovgrad) dostavljena je samo Odluka o rodnoj ravnopravnosti, ali se iz nje ne može saznati da li je formiran Savjet za rodnu ravnopravnost. tri opštine (Gusinje, Plav, Rožaje) nije dostavljen ni jedan dokument i nema saznanja o tome da li je formiran Savjet za rodnu ravnopravnost.

U izvještaju o PAPRR-u za 2015. godine navodi se podatak da su savjeti za rodnu ravnopravnost obrazovani u 11 opština, što analiza dostupnih izvora nije potvrdila.

2. U izvještajima iz 5 opština (Bijelo Polje, Berane, Herceg Novi, Nikšić i Berane) izričito se navodi da je Savjet za rodnu ravnopravnost formiran stutom opštine kao stalno radno tijelo skupštine opštine.

3. Kancelarija za rodnu ravnopravnost

Pored formiranja savjeta za rodnu ravnopravnost među ciljevima koje su opštine prihvatile potpisivanjem memoranduma a koje se odnose na formiranje institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost u opštinama je i formiranje kancelarije za rodnu ravnopravnost. Dostupni izvori na koje se ovaj izvještaj oslanja upućuju na sledeća zapažanja:

1. Kancelarija za rodnu ravnopravnost formirana u četiri opštine (Nikšić 2011. godine; Bijelo Polje i Pljevlja 2012. godine; Cetinje 2012. godine i promjena 2015. godine). Podaci o tome da li je formirana Kancelarija za rodnu ravnopravnost za preostalih 19 opština govore da u ovim opštinama nije formirana kancelarija za rodnu ravnopravnost (u izvještaju iz Berana navodi se da je neophodno formiranje kancelarije; u izvještajima iz Kolašina i Šavnika izričito se navodi da kancelarija nije formirana, a u dostupnim izvorima za preostalih 16 opština nema podataka o tome da li je formirana kancelarija za rodnu ravnopravnost).

2. U opštinama u kojima su formirane, kancelarije za rodnu ravnopravnost ustanovljene su odlukama o organizaciji i načinu rada lokalne uprave kao posebne jedinice u okviru određenih upravnih resora. Praksa u opštinama je različita. U Nikšiću je formirano Odjeljenje za informisanost i rodnu ravnopravnost kao dio Sekretarijata za kulturu, sport, mlade i socijalno staranje. U Pljevljima je formirana Kancelarija za rodnu ravnopravnost pri Sekretarijatu za društvene djelatnosti. U Cetinju je 2012. godine Kancelarija za rodnu ravnopravnost formirana u okviru Sekretarijata za socijalnu politiku i mlade, a nakon promjena izvršenih 2015. godine u Kancelarija za rodnu ravnopravnost djeluje u okviru Sekretarijata za lokalnu samoupravu i društvene djelatnosti.

4. Lokalni akcioni planovi za rodnu ravnopravnost (LAPRR)

Memorandumom o saradnji utvrđena je obaveza lokalnih samouprava da usvoje lokalne akcione planove za ostvarivanje rodne ravnopravnosti kao strateške dokumente u kojima lokalne zajednice utvrđuju konkretne obaveze i aktivnosti u vezi sa ostvarivanjem rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou u oblastima značajnim za ostvarivanje rodne ravnopravnosti.

⁶ U tabelarnom prikazu za opštinu Mojkovac i dokumenata dostavljenih iz oive opštine konstatuje se da je u ovoj opštini 2013. godine usvojena Odluka o rodnoj ravnopravnosti, kao i da je usvojen LAPRR za period od 2013 - 2015

⁷ Podaci su iz Informacije o ostvarivanju memoranduma u opštini Ulcinj kojui je propremilo i dostavilo Ministarstvo za ljudska prava – Odjeljenje za rodnu ravnopravnost, jer je iz opštine dostavljen samo LAPRR alio ne i informacija.

Prema podacima koji su dostavljeni, a na kojima se zasniva ovaj izvještaj može se konstatovati:

1. Od 23 opštine lokalni akcioni planovi za ostvarivanje rodne ravnopravnosti (LAPRR) usvojeni su u 11 opština, u dve opštine u toku je rad na izradi LAPRR. U jednoj opštini (Mojkovac) period za koji je LAPRR usvojen je istekao 2015. godine ali nedostaje podatak o tome da li je u toku rad na pripremi novog dokumenta. Osam opština (Gusinje, Danilovgrad, Kolašin, Petnjica, Plav, Plužine, Žabljak, Šavnik) nije usvojilo ovaj dokument ili nema podataka da li je usvojen. Treba naglasiti da je najveći broj ovih opština (Gusinje, Petnjica, Plav, Plužine, Žabljak, Šavnik) tek 2015. godine potpisalo memorandum i da je vreme od nekoliko meseci bilo kratko da bi se dokument pripremio i usvojio, s obzirom na iskustva u opštinama koje su usvojile ovaj dokument prošlo dve do tri godine (ponekada i više) od potpisivanja do usvajanja dokumenta. U nastavku je pregled stanja po opštinama.

- **Andrijevića** 2015. potpisan memorandum (radi se na prvom LAPRR)
- **Bar** 2007. potpisan memorandum (dva plana 2010/2012 i 2015/2017)
- **Bijelo Polje** 2007. potpisan memorandum (dva plana 2011/2012 i 2014/2017)
- **Berane** 2008. potpisan memorandum (prvi plan 2015/2017).
- **Budva** 2008. potpisan memorandum (tri plana 2011/2012, 2013/2014. i 2015/2016.)
- **Cetinje** 2008. potpisan memorandum (nema podatka da li je i pre aktuelnog plana za 2013/2017 bio usvajan ovakav dokument).
- **Danilovgrad** 2012. potpisan memorandum (nema podataka da li je LAPRR usvojen)
- **Gusinje** 2015. potpisan memorandum (nema LAPRR)
- **Herceg Novi** 2007. potpisan memorandum (2016. radi se na novom LAPRR– nacrt je u proceduri, nema podataka da li je to prvi ili drugi LAPRR, a sudeći po aktivnostima navedenim u izveštaju koji je opština dostavila moglo bi se posredno zaključiti da je i pre 2016. u opštini bio usvojen LAPRR).
- **Kolašin** 2012. potpisan memorandum (odgovorili da nisu usvojili LAPRR)
- **Kotor** 2007. potpisan memorandum (nema podatka da li je i pre aktuelnog plana za 2013/2017 bio usvajan ovakav dokument).
- **Mojkovac** 2012. potpisan memorandum (LAPRR 2013/2015, nema informacije da li rade na novom).
- **Nikšić** 2007. potpisan memorandum (dva plana 2010/ 2012 i 2014/2017).
- **Petnjica** 2015. potpisan memorandum (nema LAPRR)
- **Pljevlja** 2008. potpisan memorandum (dva plana 2010 i 2016/2018).
- **Podgorica** 2014/15. potpisan memorandum (LAPRR iz 2010 – radi se na novom)

- **Plav** 2015. potpisan memorandum (nema LAPRR)
- **Plužine** 2015. potpisan memorandum (nema LAPRR, u LAP za mlade uključene aktivnosti na povećanju nivoa svijesti o rodnoj ravnopravnosti)
- **Tivat** 2012. potpisan memorandum (LAPRR za 2013-2017).
- **Ulcinj** 2008. potpisan memorandum (LAPRR za 2015/2017)
- **Žabljak** 2015. potpisan memorandum (nema LAPRR)
- **Šavnik** 2015. potpisan memorandum (nema LAPRR)

2. Analiza pokazuje da je od potpisivanja memoranduma pa do usvajanja prvog LAPRR u najvećem broju opština bilo potrebno dve do tri godine, ponekada i više (Berane, Ulcinj), što govori da je proces pripreme trajao dosta dugo. Retki izuzeci su opštine (Tivat) u kojima je LAPRR usvojen samo godinu dana od potpisivanja memoranduma. Ovaj nalaz govori da bi u opštinama koje nisu usvojile ovaj dokument trebalo podstaći i ubrzati aktivnosti na njihovom usvajanju.

3. Aktuelni LAPRR u najvećem broju opština koje su usvojile ovaj dokument ističe 2016. godine (Budva), 2017. godine (Bar, Bijelo Polje, Berane, Cetinje, Kotor, Nikšić, Tivat, Ulcinj) ili 2018. godine (Pljevlja) što bi, imajući u vidu dosadašnja iskustva, govorilo da je potrebno otpočeti proces pripreme novih LAPRR.

4. Sadržaj LAPRR u opštinama koje su usvojile ovaj dokument pokazuje da su u ovom strateškom dokumentu obuhvaćene oblasti značajne za ostvarivanje rodne ravnopravnosti (rad i zapošljavanje, ekonomsko osnaživanje žena, zdravlje, politički život ...)

5. U nekim opštinama (npr. Bar, Budva, Cetinje) redovno na godišnjem nivou izveštava se skupština opštine o ostvarivanju LAPRR.

6. Izveštavanje o aktivnostima na primjeni LAPRR se veoma razlikuje od opštine do opštine. To se odnosi ne samo na obim aktivnosti koje su se odvijale u opštinama, već i na stepen konkretnosti prilikom opisa aktivnosti. Na jednoj strani su iscrpni i veoma detaljni izvještaji iz kojih se tačno može videti koje su aktivnosti preduzimane u lokalnoj zajednici na ostvarivanju LAPRR (npr. Bar, Berane, Bijelo Polje, Budva, Cetinje, Herceg Novi, Nikšić, Pljevlja, Tivat ...) dok se u drugima na opšti način i kratko navode samo područja aktivnosti.

7. Aktivnosti koje se u izvještajima navode uključuju: kampanje; obeležavanje važnijih datuma (međunarodni dan žena, 16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama; svetski dan seoskih žena, svetski dan zdravlja, svetski dan osoba sa invaliditetom, Svetski dan borbe protiv siromaštva...); radionice; seminare; obuke; istraživanja; priprema, izdavanje i štampanje publikacija; sajmovi i dr. Posebno podvlačimo značaj aktivnosti na osnaživanju seoskih žena, a kao primjere dobre prakse navodimo aktivnosti u opštinama Bar, Herceg Novi; aktivnosti vezane za rodno budžetiranje (Bar, Tivat, Budva, Berane, Herceg Novi, Kotor, Nikšić, Pljevlja, Tivat), učešće u pripremi lokalnih odluka i formiranju lokalnih institucija (Bijelo Polje).

Upravo stoga što su izvještaji nekih opština primjeri dobre prakse u nastavku se aktivnosti na realizaciji LAPRR iz ovih opština i šire predstavljaju, jer mogu poslužiti i drugim opštinama kao uzori.

Bar Aktivnosti na realizaciji LAPRR obuhvataju:

- *Kampanje*: Dan seoskih žena (obeležavanje u Baru i Ostrosu; učešće na sajmu seoskih žena u Podgorici; sajmu primijenjenih umjetnosti u Baru, okrugli sto "Žene na selu-mogućnosti i izazovi"); 16.dana ženskog aktivizma (tribina o reproduktivnom zdravlju žena, okrugli sto „Imaš pravo na život bez nasilja“, podjeljen liflet „Nadjačajmo tišinu-zaustavimo nasilje u porodici“ i Protokol o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici; emisija na lokalnom radiju; debata sa učenicima srednje škole "Nasilje u porodici-privatni ili društveni problem...?"); Međunarodni dan žena (učešće na sjednici Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore); Međunarodni dan zdravlja (mamografski pregledi, tribina o ženskom zdravlju, akcija mjerenja šećera, akcija dobrovoljnog davanja krvi); u okviru projekta „Nađi vremena da budeš tata“ distribucija propagandnog materijala po javnim ustanovama: školama, vrtićima i zdravstvenim ustanovama, džingl sa porukama kampanje na lokalnom radiju.

- *Obuke*: rad na računarima u više navrata; engleski jezik; crnogorski jezik (nezapošljene i žene slabog materijalnog stanja u Ostrosu); ekonomsko osnaživanje žena "Od socijalne pomoći do samozapošljavanja"; projekt „Mogućnosti umrežnja i socijalni biznis“ obuka za osnivanje i vođenje NVO, koristi i mogućnosti"; projekt "Socijalno preduzetništvo - korak ka boljoj socijalnoj inkluziji" unaprijeđenje poslovnih vještina i razvoja socijalnih preduzeća (opštine Bar i Ulcinj).

- *Radionice*: nasilje u porodici „Za zdravu porodicu i mir u kući"; ekonomsko osnaživanje žena (izrada biznis planova; izrada suvenira u dekupaž tehnici, filcanje tehnika prerade vune, kurs šivenja (Ostros); seoski turizam (Virpazar); osnaživanje žena sa ruralnih područja (projekt „Osnažene žene-bogatije društvo“, edukacija, lobiranje i udruživanje žena, umrežavanje, registrovanje udruženja, političko osnaživanje žena, afirmacija uspješnih žena sa ovog područja - Ostros i Virpazar); treninzi i seminari o izgradnji kapaciteta organizacija civilnog društva koje se bave podrškom žena, manjina i socijalnom inkluzijom marginalizovanih grupa.

- *Seminari*: prisustvo na seminaru koordinatorki za rodnu ravnopravnost iz Crne Gore (jačanje međusobne komunikacije i saradnje, treninzi vezani za rodno budžetiranje, komunikacione vještine i medijski nastup).

- *Istraživanja*: anketiranje građana/ki, analiza i predstavljanje rezultata ankete o stavovima o budžetu opštine, načinom njegovog usvajanja i distribucijom sredstava; rodna analiza budžeta Opštine Bar, osvrt na sredstva namijenjena nevladinim organizacijama i sportskim klubovima.

- *Publikacije*: izdavanje knjige „Žene koje pomijeraju granice-primjeri dobre prakse u opštini Bar“.

Bijelo Polje aktivnosti na realizaciji LAPRR obuhvataju:

- *Obuke*: višemjesečne obuke za nezaposlene žene sa sela (Rasovo, Njegnjevo); tehnike samoodbrane za žene; tretman žrtava porodičnog nasilja (osobe koje rade sa žrtvama nasilja); obuke tkanja.

- *Kampanje i borba protiv nasilja u porodici*: 16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama: okrugli sto borba protiv diskriminacije i nasilja nad ženama; revija filmova "Od nasilja do otpora"; performans "Muškarci i žene – rodna ravnopravnost"; predstava „Mašta može svašta“ - odnosi mladih ljudi i odnosi u porodici, prevazilaženje predrasuda prema ženama (učenici gradskih i seoskih osnovnih škola); nasilje nad ženama i nasilje u porodici (izrada i štampanje i distribucija promotivnog materijala u nekoliko navrata, Zakon o zaštiti od nasilja u porodici i eliminisanje nasilja nad ženama i u porodici); uspostavljen javni servis za prihvatanje žrtava porodičnog nasilja; predavanje prevencija nasilja u porodici, veze mladih i maloljetnički brakovi (učenici/ce iz ruralnih sredina); učešće u kampanji "Milijarda ustaje za pravdu" poziv na prestanak nasilja nad ženama i djevojčicama.

- *Oblast zdravstva*: prevencija raka dojke i grlića materice (medijska kampanja, štampanje i distribucija lifleta); prevencija narkomanije (štampanje i distribucija lifleta i brošura); Međunarodni dan zdravlja (informisanje o pravima pacijenata i primarnoj zdravstvenoj zaštiti); nasilje nad ženama i nasilje u porodici (izrada i štampanje i distribucija promotivnog materijala, Zakon o zaštiti od nasilja u porodici i eliminisanje nasilja nad ženama i u porodici).

- *Treninzi*: savjetodavni rad, jačanje kapaciteta Skloništa za žrtve porodičnog nasilja.

Tribine. Prevencija raka dojke i grlića materice; ekonomsko osnazivanje žena kroz pokretanje sopstvenog biznisa; zakonska regulativa o rodnoj ravnopravnosti; dostupnost socijalnih servisa, prevencija nasilja u porodici i nasilja nad ženama; zdrava ishrana (gradjani/ke Njegnjeva, nezaposlena lica sa Biroa rada, zaposleni u „Mesoprometu“); prevencija narkomanije.

Radionice: podizanje svesti o značaju unapređenja rodne ravnopravnosti; prevencija narkomanije (osnovne i srednje škole); reproduktivno zdravlje (8 radionica mesečno - učenici, studenti, trudnice); podizanje svesti o nasilju u porodici (zaposleni u zdravstvu, socijalnim ustanovama, policiji, opštini i NVO); prevencija rane udaje i prekida obrazovanja djevojaka, nedostatak zdravstvene kulture i brige o reproduktivnom zdravlju, uticaj psihoaktivnih supstanci na reproduktivno zdravlje (učenici završnih razreda srednjih škola).

Seminari: razvoj ženskog preduzetništva; žensko i socijalno preduzeništvo (kreditiranje, hipoteka, porezi, registracija preduzeća, umrežavanje, institucionalna podrška, marketinški alati odnosi s javnošću, brendiranje, promocije ruralnog turizma i komplemetnarnih djelatnosti i dr.); psiho fizičko osnaživanje žena iz ranjivih društvenih grupa.

Saradnja sa lokalnim medijima: serial o položaju romske populacije i žena iz marginalizovanih grupa (Radio Bijelo Polje); emisije, džingl i TV spot promocija učešća očeva u porodičnim aktivnostima (radio Bijelo Polje, TV „SUN“); animiranje gradjana/ki Bijelog Polja za predlaganje žena za 3 januarsku nagradu (lokalni radio).

Obeležavanje važnijih datuma: Svetski dan borbe protiv siromaštva; Međunarodni dan žena (zakonska regulative o prevenciji i zaštiti od zlostavljanja na radu; prednosti i mogućnosti sezonskog zapošljavanja, posebno osoba sa invaliditetom); Međunarodni dan žena na selu; Svjetski dan hrane (podjela lifleta i postera; besplatno mjerenja šećera u krvi, krvnog pritiska i preporuke medicinskog osoblja u vezi sa kontrolom zdravlja), Međunarodni dan ljudskih prava - tribine: promocija Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, Strategija primjene zakona, prevencija nasilja i podizanje svijesti žena o problemu nasilja, primjeri prakse (osnovne škole, sela Sušica i Lozna).

Učešće u pripremi lokalnih odluka i formiranju lokalnih institucija: Sačinjen nacrt Odluke o formiranju fonda za „prvu pomoć“ ženama žrtvama nasilja, ženama korisnicama MOP-a oboljelim od karcinoma reproduktivnih organa (upućena Skupštini na usvajanje); uspostavljanje socijalnog servisa Porodično savjetovalište u CZPDIP za pružanje besplatne psihosocijalne, pravne i savjetodavne pomoći žrtvama nasilja u porodici i ostalim gradjanima/kama.

Berane aktivnosti na realizaciji LAPRR obuhvataju:

Kampanje: 16 dana aktivizma protiv rodno nasilja; Pres konferencija - ulična akcija lokalna zajednica u prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici; medijsko predstavljanje “Lige poznatih žena i muškaraca” opštine Berane iz šest strateških oblasti LAPRR-a.

Okrugli sto o nasilju u porodici.

Radionice za multidisciplinarne timove “16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama”, radionice na teme: nasilje u porodici i institucionalna zaštita; rodna ravnopravnost-pojmovi i teorija; zakonodavni okvir rodne ravnopravnosti - međunarodni i domaći standardi; nasilje, vrsta nasilja-pojmovi; dokumentarni film o nasilju nad ženama; rodna ravnopravnost u crnogorskom društvu; rodno senzitivni jezik; nasilje u medijima; jačanje saradnje i povezanosti multidiscipliniranog tima za prevenciju i zaštitu od nasilja u porodici; ekonomsko osnaživanje žena; pregled dostignuća i prepreka.

Edukacije i obuke: edukacija funkcionera/ki, starješina/ki, članova/ica Savjeta za rodnu ravnopravnost, članova/ica Radnog tima, predstavnika/ca državnih organa, predstavnika/ca JU”, vezano za izradu LAPRR; kurs računara za žene ruralnog područja sa Biroa rada.

Seminari: Demokratija-rodna ravnopravnost.

Istraživanja: Poznavanje Zakona o rodnoj ravnopravnosti i Plana aktivnosti na nacionalnom i lokalnom nivou”; (Donator Opština Berane). Prikupljanje statističkih podataka iz svih institucija u opštini Berane značajnih za šest strateških oblasti iz LAPRR-a.

Budva aktivnosti na realizaciji LAPRR obuhvataju:

Kampanje: Flajer / rak grlića materice; „16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama“. *Obuke:* rad na računaru za nezaposlene sugrađanke i nezaposlene žene sa evidencije Biroa rada.

Radionice: nasilje nad ženama; eliminisanje nasilja nad ženama i djevojčicama i suzbijanje nasilja u porodici“ (u školama, sa sudijama, policijom).

Tribine: SOS telefon - nužnost i sigurnost.

Kursevi: samoodbrana za žene.

Izložbe: obilježavanja Medjunarodnog Dana žena “Ženski akt i portret”.

Predavanja: rizici ranog stupanja u seksualne odnose, seksualno prenosive bolesti i javnost, transparentnost i mediji (Radio Budva).

Regionalna saradnja: učešće na sajnu malih i srednjih preduzeća (ugovor o saradnji Udruženja preduzetnica Crne Gore, Balkanskog udruženja žena u zanatstvu, Udruženja žena srednje klase Bugarske).

Cetinje aktivnosti na realizaciji LAPRR obuhvataju:

Kampanje: nađi vremena da budeš tata, 16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama. *Tematska sjednica* Skupštine opštine posvećena suzbijanju nasilja u porodici.

Radionice o nasilju – kako ga prepoznati i reagovati (u osnovnim školama).

Obuke za Multidisciplinarni tim za žrtve nasilja u porodici; početni kurs računara; razvoj ženskog preduzetništva na lokalnom nivou.

Predavanja: prevencija i liječenje karcinoma dojke; prevencija polno prenosivih bolesti (učenici/ce 8-9/razreda).

Treninzi u dva navrata o političkom učešću žena u Prijestonici.

Radionice: reproduktivno zdravlje (u srednjim školama povodom svetskog dana zdravlja).

Učešće u radu Savjetovališta za djecu i omladinu žrtve nasilja.

Tribina o bolestima zavisnosti.

Herceg Novi aktivnosti na realizaciji LAPRR obuhvataju:

Kampanje: 16 dana aktivizma u borbi protiv nasilja nad ženama organizovano više akcija: dijeljenje plakata i flajera, gostovanje i emitovanje džingla na lokalnim radio stanicama; promocija knjige „Znamenite Novljanke u svijetu kulture, umjetnosti, nauke i sporta“; debata o nasilju u porodici (učenici, članovi debatnog kluba i profesori).

Seminare: rodna ravnopravnost (odbornice/ke i predstavnice/ke lokalne zajednice); nasilje u porodici; učešće na seminaru ekonomsko osnaživanje žena i podsticanje ženskog preduzetništva (nezaposlene žene sa evidencije Biroa rada, REA populacija, samohrane majke); nasilje u porodici, nasilja nad ženama i dječiji prisilni brakovi (deca uzrasna 14 – 16 godina); obilazak romskih i egipćanskih naselja na teritoriji opštine i razmjenjene informacije o problemima nasilja u porodici.

Obilježavanje važnijih datuma: Svetski dan borbe protiv virusnog hepatitisa (predavanje); Svjetski dan zdravlja (predavanje o alkoholizmu mladih; besplatna kontrola šećera u krvi, mjerenje krvnog pritiska; organizovana „Trka zdravlja“ – kombinovana štafeta (žene i muškarci); Mjesec borbe protiv karcinoma dojke (ultrazvučni pregled dojke bez zakazivanja i ljekarskog uputa; radionica o raku dojke i grlića materice); Međunarodni dan djece oboljele i liječene od raka (predavanje).

Predavanja: zloupotreba psihoaktivnih supstanci (učenici završnih razreda osnovne škole).

Radionice: vezane za budući Lokalni akcioni plan rodne ravnopravnosti (zaštita i unapređenje zdravlja žena; zaštiti od nasilja u porodici (multidisciplinarni timovi na lokalnom nivou); nasilje u porodici, nasilje nad ženama i dječiji prisilni brakovi REA populacija (deca 14 – 16 godina) ; žensko preduzetništvo - mlade žene i žena iz teže zapošljivih kategorija i lica sa invaliditetom (studijska posjeta Udruženja preduzetnica Bugarske).

Obuke: zaštita od nasilja u porodici (multidisciplinarni tim za primjenu zakonodavstva iz oblasti zaštite od nasilja u porodici). Studijska putovanja: primeri dobre prakse unapređenje ekonomskih i socijalnih prava žena (posjeti Pokrajinskom Sekretarijatu za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova).

Radni sastanci: obrazovanje mladih roma; sprečavanje ranih prisilnih brakova među ranjivim grupama (opštinske institucije, projekt „Obrazovanjem do integracije“)

Istraživanja, analize, dokumenti: Upustvo o radu Multidisciplinarnog operativnog tima za zaštitu od nasilja nad djecom i nasilja u porodici (izradio multidisciplinarni tim); Rodna analiza dijela budžeta Opštine Herceg Novi vezanog za dotacije NVO i sportske klubove

Projekcija filmova („Anđeo čeličnih krila“); Kulturne manifestacije: bijenale Ženska nedelja stvaralaštva predstavljanje kreativnih potencijala žena u kulturi i umjetnosti (koncert crnogorskih ženskih klapa).

Kotor aktivnosti na realizaciji LAPRR obuhvataju:

Kampanje: 16 dana aktivizma protiv nasilja u porodici (izdavanje publikacije „Nasilje – ne“; priprema edukativnih panela za škole promocija rodne ravnopravnosti (borba protiv nasilja nad ženama, vrednovanje ženskog rada u kući, podstivanje političkog aktivizma žena, promocija jednakih prava i jednakih mogućnosti) kao jednog od 17 globalnih ciljeva održivog razvoja.

Seminar: rodno budžetiranje.

Radionice: rodno budžetiranje, rod u zdravstvenim servisima.

Istraživanja: prikupljanje podataka o rodnoj ravnopravnosti na nivou opštine.

Nikšić aktivnosti na realizaciji LAPRR obuhvataju:

Kampanje: obježavanje Međunarodnog dana žena kao i međunarodnog dana seoskih žena u više navrata različitim manifestacijama (sjednica Ženskog parlamenta); dana seoskih žena.

Seminari: komunikacijske vještine, rodno budžetiranje; antidiskriminacija i jednake mogućnosti. Rodna ravnopravnost – pojmovi i teorija

Istraživanja: Prikupljanje podataka o preduzeticama registrovanim na teritoriji opštine; prikupljanje podataka o broju korisnika/ca usluga Centra za socijalni rad i Biroa rada; praćenje zastupljenosti žena u organima Opštine, javnim preduzećima, ustanovama, upravljačkim strukturama tijelima i institucijama čiji je osnivač opština; istraživanje - stavovima javnog mnjenja o nasilju u porodici; pregled indikatora rodne ravnopravnosti za opštinu.

Seminari: komunikacijske vještine, rodno budžetiranje; antidiskriminacija i jednake mogućnosti. Rodna ravnopravnost – pojmovi i teorija

Okrugli stolovi: Zloupotreba ženskog tijela u medijima; nasilje u porodici; žene i preduzetništvo.

Sastanci: ekonomsko osnaživanje žena; sprječavanje ranih i prisilnih brakova; sastanak sa partnerima iz Italije na temu ženskog preduzetništva i dr.

Sajmovi: bazar ženskog preduzetništva, novogodišnji bazar.

Ostale aktivnosti: članstvo u komisiji za izbor najboljih biznis planova, u sklopu projekta za ekonomsko osnaživanje žena koji realizuje CARE International; podrška organizovanju press konferencije o uspostavljanju jedinstvene SOS linije za žrtve nasilja u porodici.

Pljevlja aktivnosti na realizaciji LAPRR obuhvataju:

Kampanje: 16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama (2014, 2015) nasilje u porodici (za predstavnike/ce multidisciplinarnog tima, opštine, Centra za socijalni rad, Doma zdravlja, Uprave policije, tužilaštva i NVO; “Žene na selu – žene na djelu - Neka se čuje vaš glas” (Sajam ženskih rukotvorina); Međunarodni dan žena (Sajam ženskog preduzetništva); nastup američkih muzičarki (obilježavanje Mjeseca istorije ženskih prava); Ženski parlament (predstavnici/e političkih partija, lokalne samouprave, NVO).

Predavanja: Borba protiv karcinoma dojke (u okviru meseca borbe protiv karcinoma dojke); organska proizvodnja; „i ja sam kao i ti“ (povodom međunarodnog dana epilepsije).

Obuke: unapređenje ženskog preduzetništva (izrada biznis planova, učešće na Danu otvorenih vrata za preduzetništvo).

Seminari: o rodnoj ravnopravnosti (za lokalne službenike/ce i namještenike /ce), reproduktivnom zdravlju žena (povodom međunarodnog dana zdravlja).

Treninzi: 2 treninga na temu „Političko osnaživanje žena“ (za predstavnike/ce političkih partija).

Istraživanja: anketiranje žena u 13 sela sa područja opštine.

Ostalo: uvedene ženske košarkaške ekipe u tradicionalni Noćni turnir u basketu „Baci drogu u koš“; osnovan ženski fudbalski klub FK „Breznica“; sjednica Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore na temu „Ekonomsko osnaživanje žena“ održana u Pljevljima.

Tivat aktivnosti na realizaciji LAPRR obuhvataju:

Kampanje: 16 dana aktivizma borbe protiv nasilja nad ženama; djeljenje Informatora o postupanju u slučaju nasilja; „Prijavi nasilje u školama” (provjera prijava i pritužbi u ranije postavljenim kutijama u osnovnim i srednjim školama).

Obuke o ekonomskom osnaživanju žena i podsticaju ženskog preduzetništva („Moja šansa”) (za žene na evidenciji Biroa rada). *Radionice* o vršnjačkom nasilju (đaci u osnovnoj školi).

Predavanja: o reproduktivnom zdravlju žena sa RE populacijom (”Medijator i asistent u obrazovanju Roma i Egipćana”).

Seminari: prisustvo na seminaru “Jacanje nivoa svijesti o fenomenu trgovine ljudima na lokalnom nivou.

Studijska putovanja: primjeri dobre prakse u BiH, seminari o seoskom turizmu u Bijelom Polju i Virpazaru.

Kolašin Iako su u izvještaju iz opštine izričito odgovorili da nije donet LAPRR, u opštini je bilo aktivnosti na ostvarivanju rodne ravnopravnosti koje su se odnosile na:

Podsticanje ženskog preduzetništva i ekonomskog osnaživanja žena (program rodne ravnopravnosti IPA (decembar 2012 – april 2014.); obuke za opšte i specifične preduzetničke vještine; prisustvo sajmovina za učesnice obuka; dodatne edukacije i konsultacije sa nadležnim institucijama, podrška kroz mentorstvo i umrežavanje sa potencijalnim finansijerima; izrada biznis planova u oblasti proizvodnje hrane, seoskog turizma, izrade suvenira i ukrasnih predmeta (10 planova je podržano malim grantovima od Regionalne razvojne agencije). Regionalna razvojna agencija za Bjelasicu, Komove i Prokletije izdala je publikaciju *Korak po korak u razvoju poslovanja – priručnik za preduzetnice* (podrška EU). Opština je 2015. donijela Odluku o pristupanju izradi projekta “Žensko preduzetništvo” i u narednom periodu će se raditi na tom projektu.

5. Odluka o rodnoj ravnopravnosti

Analiza dokumenata koji su nam bili na raspolaganju pokazuje da je od ukupno 23 opštine u 16 opština usvojena odluka koja reguliše ostvarivanje rodne ravnopravnosti u lokalnoj zajednici, za 6 lokalnih zajednica (Gusinje, Kotor, Ulcinj, Šavnik, Rožaje, Plav) podaci nisu dostavljeni ili ih u njihovim izvještajima nema, a jedna lokalna zajednica (Nikšić) izričito u svom izvještaju navodi da odluka koja reguliše rodnu ravnopravnost na lokalnom nivou nije donijeta.

Sledi pregled opština sa obzirom na godinu potpisivanja memoranduma i godinu u kojoj je usvojena odluka o rodnoj ravnopravnosti.

- **Andrijevica** 2015. memorandum, 2016. Odluka o rodnoj ravnopravnosti

- **Bar** 2007. memorandum, 2011. Odluka o ravnopravnosti polova

- **Bijelo Polje** 2007. memorandum, 2014. Odluka o rodnoj ravnosti

- **Berane** 2008. memorandum, 2015. Odluka o rodnoj ravnosti

- **Budva** 2008. memorandum, 2012. Odluka o ravnopravnosti polova

- **Cetinje** 2008. memorandum, 2012. Odluka o ravnopravnosti polova

- **Danilovgrad** 2012. memorandum, 2015. Odluka o rodnoj ravnopravnosti (dostavljena odluka ali se ne vidi da li je ona i usvojena i kada usvojena)

- **Gusinje** 2015. memorandum (nema podataka da li je doneta odluka)
- **Herceg Novi** 2007. memorandum, 2015. Odluka o ravnopravnosti polova
- **Kolašin** 2012. memorandum, 2013. Odluka o ravnopravnosti polova
- **Kotor** 2007. memorandum (izveštaju nema podatka da li je usvojena Odluka o RR)
- **Mojkovac** 2012. memorandum, 2013. Odluka o rodnoj ravnopravnosti
- **Nikšić** 2007. memorandum, u izveštaju odgovorili da odluka nije doneta
- **Petnjica** 2015. memorandum, 2015. Odluka o rodnoj ravnopravnosti
- **Pljevlja** 2008. memorandum, 2015 Odluka o rodnoj ravnopravnosti
- **Podgorica** 2014/15. memorandum, 2014/2015 Odluka o ostvarivanju rodne ravnopravnosti
- **Plav** 2015. memorandum (nema podataka da li je doneta odluka)
- **Plužine** 2015. memorandum (nema podataka da li je doneta odluka)
- **Tivat** 2012. memorandum (usvojena odluka, ali se u izveštaju ne navodi kada)
- **Ulcinj** 2008. memorandum (LAPRR za 2015/2017)
- **Žabljak** 2015. memorandum, 2016. Odluka Odluka o rodnoj ravnopravnosti
- **Šavnik** 2015. potpisan memorandum (nema podataka da li je doneta odluka).

Iz iznetog pregleda i uvida u materijal koji je dostavljen može se zaključiti:

1. Odluke kojima se reguliše rodna ravnopravnost na lokalnom nivou nose različite nazive: Odluka o ravnopravnosti polova (Andrijevica, Bar, Budva, Cetinje, Herceg Novi, Kolašin, Pljevlja) Odluka o rodnoj ravnopravnosti (Berane, Bijelo Polje, Danilovgrad, Mojkovac, Petnjica, Pljevlja, Žabljak) Odluka o ostvarivanju rodne ravnopravnosti (glavni grad Podgorica, Tivat). Nema podataka za Kotor, Ulcinj, Šavnik, Rožaje, Gusinje, Plav, Nikšić odgovorio da nije donijeta.

2. Vrijeme koje je proteklo od potpisivanja memoranduma pa do donošenja odluka govori da je u većini opština, naročito kada se radi o opštinama koje su među prvima bile potpisnice memoranduma proteklo i više godina od potpisivanja memoranduma pa do usvajanja odluke o rodnoj ravnopravnosti (Bar, Budva, Cetinje 4 godine, Bijelo Polje, Berane, Pljevlja 7 godina, Herceg Novi 8 godina), dok je u opštinama koje su kasnije potpisale referendum se proces usvajanja odluka o rodnoj ravnopravnosti odvijao u kraćem vremenskom periodu (Andrijevica, Kolašin, Mojkovac, Glavni grad Podgorica, Žabljak godina dana od potpisivanja memoranduma). Moguće je da je ovaj nalaz rezultat razmjene iskustava sa opštinama koje su među prvima usvajale ove odluke kao i činjenice da su u praksi već bili oblikovani određeni „modeli“ odluka koje su lokalne samouprave preuzimale i eventualno prilagođavale lokalnim prilikama.

6. Ostali dokumenti usvojeni u lokalnim zajednicama

Pored odluke o rodnoj ravnopravnosti kao osnovnog akta lokalne zajednice koji reguliše ostvarivanje rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou, u nekoliko lokalnih zajednica usvojene su i druge odluke ili strateški dokumenti značajni za ostvarivanje rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou. Statut Prijestonice Cetinje korigovan rodno senzitivnim jezikom (2013.); u opštini Bar usvojena je Odluka o evidentiranju i prikupljanju statističkih podataka (2013.) kao i Program za ekonomsko osnaživanje žena (2013); opština Kotor donela je Odluku o prihvatanju Evropske povelje o rodnoj ravnopravnosti na lokalnom nivou (2014.) Iako su to za sada samo pojedinačni slučajevi, oni mogu biti podsticaj i za druge lokalne zajednice.

7. Rodno senzitivni budžet u 6 opština:

Iz izvještaja koji su dostavljeni i drugih izvora koji su korišćeni može se zapaziti da su započeti prvi koraci ka rodno odgovornom budžetiranju na lokalnim nivou. To su pojedinačni primjeri u manjem broju opština (Bar, Budva, Berane, Pljevlja i Herceg Novi, Tivat), ali su vredni pomena u ovom izvještaju, jer najavljuju moguću perspektivu aktivnosti na uvođenju rodno odgovornog budžetiranja na lokalnim nivou.

Način otpočinjanja procesa rodno odgovornog budžetiranja je različit. Na primer:

- Izrada *rodne analize budžeta* lokalne zajednice, preciznije pojedinih budžetskih stavki (sport i NVO) i podnošenjem izvještaja o rodnoj analizi budžeta (Pljevlja, Herceg Novi);
- Upoznavanje sa *procesom rodno odgovornog budžetiranja* – organizovanje seminara na temu rodno odgovorno budžetiranje (Kotor);
- *Obezbjedivanje sredstava u budžetu* opštine za finansiranje aktivnosti koje su predviđene u LAPRR (Bar, Berane, Kotor) ili drugih aktivnosti značajni za ostvarivanje rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou (npr. finansiranje troškova rada Sigurne ženske kuće, finansiranje ili sufinansiranje aktivnosti ženskih NVO (Bar, Berane, Kotor, Pljevlja,);
- Usvajanje odluka u kojima je regulisano *uvođenje rodno odgovornog budžetiranja* kao npr. Odluka o finansiranju sporta, koja propisuje da se sredstva iz budžeta koriste i za razvoj ženskog sporta i ustanovljava ravnopravno učešće žena i muškaraca kao kriterijum za raspodjelu sredstava iz budžet (Nikšić).

8. Saradnja sa NVO

Jedna od aktivnosti koju su lokalne samouprave prihvatile potpisivanjem memoranduma odnosi se i na uspostavljanje i razvijanje saradnje lokalnih vlasti sa civilnim sektorom.

Iz izvora koji su poslužili kao osnov analize, a od kojih su neki konkretni i sadrže precizne podatke o NVO sa kojima je uspostavljena saradnja i sa kojima se zajednički učestvuje na unapređenju rodne ravnopravnosti kao i podatke o aktivnostima koje su zajednički realizovali, a drugi sadrže samo kratko obavještenje da je saradnja uspostavljena uz navođenje NVO sa kojima se odvija saradnja, može se izvesti nekoliko osnovnih zapažanja.

1. U 12 od 23 lokalne zajednice uspostavljena je saradnja lokalnih institucija i civilnog sektora na pitanjima i aktivnostima vezanim za unapređenje rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou i ostvarivanje aktivnosti koje su planirane u lokalnim akcionim planovima za unapređenje rodne ravnopravnosti. I u ovom slučaju iz 10

lokalnih zajednica nisu dostavljeni izvještaji (Danilovgrad, Gusinje, Plav, Plužine,) ili u izvještajima nedostaju podaci o tome da li je uspostavljena saradnja sa NVO (Kolašin, Mojkovac, Žabljak, Šavnik, Ulcinj), dok je u izvještaju iz jedne opštine (Petnjica) izričito navedeno da u opštini nema nevladinih organizacija koje se aktivno bave rodnom ravnopravnošću.

2. Oblici ostvarivanja saradnje sa NVO bili su različiti:

- Sastanak sa NVO koje deluju u oblasti rodne ravnopravnosti u lokalnoj zajednici (Andrijevića).
- Potpisivanje sporazuma između skupštine opštine i NVO na čijoj pripremi je angažovana Opštinska kancelarija za saradnju sa NVO (razmjena informacija, konsultovanje, zajedničke aktivnosti), preko Opštinske kancelarije za saradnju sa NVO (Bijelo Polje).
- Konkretno NVO sa kojima je saradnja uspostavljena (to su najčešće NVO čije aktivnosti se odvijaju u oblasti rodne ravnopravnosti kao npr. SOS telefon, Crveni krst, brojne i različite lokalne NVO koje se bave rodnom ravnopravnošću, udruženja seoskih žena, udruženja osoba sa invaliditetom, i dr.) kao i konkretne aktivnosti na kojima su zajednički radili (obježavanje važnih datuma; kampanje posebno one vezane za borbu protiv nasilja u porodici; različite kulturne manifestacije).

3. Saradnja sa NVO se u svim izvještajima ocenjuje kao dobra.

9. Saradnja sa drugim subjektima

Pored saradnje sa NVO u izvještajima koji su dostavljeni postoje podaci i o saradnji sa drugim subjektima.

Ova saradnja uključuje:

Saradnju sa *međunarodnim organizacijama* i njihovim misijama u Crnoj gori, među kojima se u izvještajima posebno apostrofiraju i izdvajaju OEBS, UNWOMEN, UNDP, ambasade (SAD), kao i NVO iz drugih zemalja (njemačka organizacija Help, međunarodna organizacija „Art of living” i dr.).

Saradnju sa *državnim institucijama Crne Gore* među kojima se posebno navode: Odbor za rodnu ravnopravnost polova Skupštine Crne Gore, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava - Odjeljenje za rodnu ravnopravnost, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja i Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Kancelarija za rodnu ravnopravnost, Uprava za kadrove i dr.

Saradnju sa *lokalnim institucijama* među kojima se posebno apostrofiraju: skupština opštine, sekretarijat za opštu upravu i društvene djelatnosti, sekretarijat za lokalnu samoupravu biro rada, sekretarijat za kulturu, sport i društvene djelatnosti, uprava za sport i mlade, zavod za zapošljavanje, centar za socijalni rad, savjetovništvo za mlade, dom zdravlja, škole, policija, tužilaštvo, kancelarija za prevenciju narkomanije, bolesti zavisnosti i rizičnih ponašanja, lokalni mediji (TV, radio, štampa), turistička organizacija i dr.

Saradnja sa *mjesnim zajednicama* sa područja opštine među kojima se posebno, svojim značajem, izdvaja saradnja sa seoskim mjesnim zajednicama, i rad sa ženama sa sela, naročito u opštinama Bar, Bijelo Polje koja se može koristiti kao primjer dobre prakse.

Međusobna *saradnja lokalnih zajednica* sa područja Crne Gore, ali i saradnja sa lokalnim zajednicama iz regiona (Trebinje, Dubrovnik).

10. Planirane aktivnosti do kraja 2016. godine

Samo nekoliko opština (Bar, Berane, Plevlja, Tivat, Andrijevisa, Petnjica) u svojim izvještajima navele su koje aktivnosti planiraju do kraja 2016. godine. Planirane aktivnosti biće predstavljene po opštinama:

Bar: do kraja 2016.godine planirane su aktivnosti vezane za:

- *Realizaciju projekta* „Socijalno preduzetništvo-korak ka boljoj socijalnoj inkluziji“ (podrška Ambasade SAD), u ruralnim oblastima Bara i Ulcinja, koja obuhvata treninge i seminare vezane za izgradnju kapaciteta organizacija civilnog društva koje se bave podrškom žena, manjina i socijalnom inkluzijom marginalizovanih grupa; obuke vezane za unaprijeđenje poslovnih vještina, razvoj socijalnih preduzeća; osnivanje i opremanje zanatskih centara, radionice šivenja i tkanja, saradnja sa stručnim licima u redizajniranju rukotvorina sa obilježjima lokalnih područja u cilju boljeg plasmana na tržištu.

- *Realizaciju projekta* „Razvojem vještina u skladu sa očuvanim sposobnostima do svijeta rada“ (finansira Zavod za zapošljavanje Crne Gore) - procjena mogućnosti za socijalnu inkluziju osoba sa invaliditetom kroz osnivanje socijalnih radionica ili zadruga u cilju ostvarivanja ekonomske koristi za osobe sa invaliditetom.

- *Nastavak aktivnosti* u okviru projekta „Socijalno preduzetništvo - korak ka boljoj socijalnoj inkluziji“ (podrška Ambasade SAD) za žene iz Ostrosa koji uključuje obuku o dizajniranju predmeta i proizvoda na kojima već rade.

- *Uvođenje edukativne emisije* u program Radio Bara na temu rodne ravnopravnosti sa učenicima osnovnih i srednjih škola i aktivistima za rodnu ravnopravnost. Trajanje emisije je planirano za vrijeme školske godine.

- Učešće Kancelarije za rodnu ravnopravnost u *kampanji* „16 dana ženskog aktivima“.

- *Razgovor i odabir polaznica* žena romske i egipćanske populacije iz Bara, za učešće na seminarima vezanim za političko osnaživanje žena ove populacije i učešća u političkom odlučivanju.

Berane: Planirane aktivnosti do kraja 2016. godine obuhvataju:

- *Zdravstvo:* mamografski pregled 250 žena urbanog i ruralnog područja i marginalizovanih grupa.

- *Radionice* o nasilju u porodici (za roditelje i učenike od završnih razreda osmogodišnjih škola).

- *Istraživanja:* anketa na terenu urbane sredine o senzibilisanosti građana/ki u vezi sa za rodnom ravnopravnošću.

- *Edukacija:* senzibilisanost za rodnu ravnopravnost za (predstavnicima Osnovnog suda, Osnovnog tužilaštva, JU, MUP-PJ, MUP-CB, Biro rada, Centar za socijalni rad, direktori škola, funkcioneri lokalne samouprave); prevencija nasilja u porodici (za zaposlene u nadležnim institucijama, koji su u neposrednom kontaktu sa žrtvama nasilja).

Predavanja: zdravi stilovi života (za predstavnike institucija i građane); primena Zakona o rodnoj ravnopravnosti u lokalnoj samoupravi - primjeri iz prakse (za zaposlene u lokalnoj samoupravi - razgovor sa predstavnicima Ministarstva za ljudska i manjinska prava). *Promocije:* knjiga poznatih pisaca iz Berana.

Pljevlja: do kraja 2016. godine planirane su sledeće aktivnosti:

- *Radionica* sprečavanje svih oblika nasilja (za učenike osnovnih škola); uticaj nasilja, posebno u porodici, na zdravlje pojedinca/ke (za zaposlene u zdravstvu).
- *Seminar* o rodnoj ravnopravnosti za nastavni kadar koji radi sa osjetljivim kategorijama.
- *Edukacija* nasilje u porodici (Multidisciplinarni tim za zaštitu od nasilja u porodici); prava pacijenata/tkinja i obaveze zdravstvenih radnika/ca; praćenje i kontrola primjene Zakona o radu, Zakona o zabrani diskriminacije i srodnih zakona (za inspektore/ke i sudije); rodno osetljivo budžetiranje; rodna ravnopravnost (za zaposlene u medijima).

Tivat: do kraja 2016. godine planirane su:

- *Obuka* za članove/ice Savjeta za rodnu ravnopravnost;
- *Edukacija* članova/ica multidisciplinarnog tima u cilju efikasnije primjene Zakona o zaštiti od nasilja u porodici i Protokola o postupanju.

Andrijevica: do kraja 2016 godine planira se

- *Usvajanje* LAPRR.

Petnjica: do kraja 2016 godine planira se

- *Usvajanje* LAPRR.

11. Sugestije i primedbe koje su pristignle iz lokalnih samouprava

U izvještajima iz dve opštine iznete su i sugestije, kritike i predloge koje navodimo:

Berane:

- Preporuka Ministarstvu za ljudska i manjinska prava opštinama budžetom predvidi više sredstava za realizaciju aktivnosti iz LAPRR.
 - Odeljenje za rodnu ravnopravnost da zakaže radionicu za funkcionere starješine lokalne samouprave i Savjet za rodnu ravnopravnost na temu „Implementacija Zakona o rodnoj ravnopravnosti”
 - Sekretarijat za opštu upravu u društvene djelatnosti, služba predsjednika i služba predsjednika Skupštine - previdjaju ili nisu upoznati da izvestilac za usvajanje LAPRR ubuduće mora da bude lice imenovno za rodnu ravnopravnost.
 - Neophodno je formiranje Kancelarije za rodnu ravnopravnost, u kojoj će raditi lica koja su prošla edukacije o rodnoj ravnopravnosti kroz civilni sektor.
 - Predlog da predstavnici Ministarstva za ljudska i manjinska na elektronskim medijima govore o aktivnostima na polju rodne ravnopravnosti i značaju ostvarivanja rodne ravnopravnosti, kako bi se ova važna oblast bolje približila građanstvu, zbog loše senzibilisanosti predpostavljenih u nadležnim organima kao i zapošljenih u institucijama.
- Rad lica imenovanih da rade u ovoj blasti pri Sekretarijatu za opštu upravu i društvene djelatnosti nije vrednovan visinom koeficijenta kao u drugim opštinama.

Petnjica: traže pomoć za planiranje rada i aktivnosti.

AKCIONI PLAN ZA PRIMJENU REZOLUCIJE 1325 SAVJETA BEZBJEDNOSTI UJEDINJENIH NACIJA ŽENE MIR I BEZBJEDNOST U CRNOJ GORI (2017-2018)

- Aktivnosti u opštini Nikšić -

Lokalna uprava

Tri su ključna područja za primjenu RSB 1325 i njoj pratećih rezolucija:

- povećanje učešća žena u odlučivanju i mirovnim procesima;
- zaštita žena i djevojaka u konfliktnim zonama;
- integracija rodne perspektive i rodnog obrazovanja u mirovne operacije.

Lokalna uprava Nikšića je u prvom području postigla značajan uspjeh jer je učešće žena u odlučivanju na svim nivoima visoko, tako da, trenutno u lokalnom parlamentu imamo 44% odbornica, što je više i od zakonski definisanog sistema kvota od 30%. Takođe, od tri potpredsjednika Opštine Nikšić, jedna je žena, dok je Glavna administratorica Opštine takođe žena. Od ukupnog broja rukovodilaca/sekretara/načelnika/direktora kojih je 17, 10 je pripadnica ženskog pola.

Kako su u brojnim dokumentima ustanovljene obaveze da se preuzimaju mjere kojim se unaprijeđuje rodna ravnopravnost na svim nivoima, a shodno i aktivnosti 4.2. iz Akcionog plana, Opština Nikšić je donijela Lokalni akcioni za postizanje rodne ravnopravnosti u opštini Nikšić za period 2014-2017, a Programom Skupštine opštine za 2018.godinu predviđeno je i donošenje novog akcionog plana. Takođe, u decembru 2017.godine, usvojen je Lokalni akcioni plan za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana, gdje su posebne mjere predviđene za oblasti nasilja nad ženama, prosjačenja i prevencije ugovorenih brakova.

U Skupštini opštine Nikšić funkcioniše i Savjet za ravnopravnost polova, a imenovana je i koordinatorka za rodnu ravnopravnost.

- Pregled aktivnosti koje su sprovedene na lokalnom nivou, a u skladu su sa mjerama definisanim Akcionim planom:

Za implementaciju ovih aktivnosti, od najvećeg značaja na lokalnom nivou su projekti koje sprovodi NVO SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja, NVO Centar za romske inicijative i NVO Centar za kriminološka, sociološka i bezbjednosna istraživanja "Defendologija". Poseban akcenat je prošle godine stavljen na borbu protiv prosjačenja pa je u toj oblast otvoren i servis za ovu djecu Centar za djecu i porodicu "Defendologija".

Kancelarija za prevenciju narkomanije Opštine Nikšić primjenjuje savremeni program za rad sa djecom i mladima koji se zasnivaju na unapređenju saznanog, socijalnog i emocionalnog razvoja djece i mladih. Aktivnosti su usmjerene na razvoj socijalnih vještina koje će pomoći mladima da njeguju zdrave stilove života, da donose zdrave i odgovorne odluke, da izbjegavaju rizične situacije. Primjećuje se i veza ranog agresivnog ponašanja i nedovoljna razvijenost socijalnih vještina sa pojavom agresije i u kasnijem dobu pa se stvaraju potrebe rane prevencije koja obuhvata širok dijapazon tema kakve su: zdrava komunikacija, vršnjačko nasilje, zdrava socijalizacija, učenje odgovornosti i donošenje ispravnih odluka, razvoj zdravih životnih stilova...

Nevladin sektor je kroz niz aktivnosti u proteklom periodu intenzivirao svoje napore na podizanju svijesti o humanoj bezbjednosti i svim oblicima nasilja. Veliki broj radionica, performansa, predstava, okruglih stolova, treninga, koji su realizovani u saradnji sa relevantnim lokalnim subjektima, podižu nivo svijesti o ulozi žene, njenim sposobnostima u donošenju odluka, ekonomskom i političkom osnaživanju. Takođe, u okviru implementiranih projekata akcenat je stavljen na pojave kao što su nasilje nad ženama, vršnjačko nasilje, nasilje u porodici, problem prosjačenja i ugovorenih dječijih brakova, trgovinu ljudima, ...

Za rješavanje ovih i sličnih pitanja u porodici, veliku ulogu ima i Savjetovalište za brak i porodicu, koji funkcioniše u sklopu Centra za socijalni rad, a direktno je vezan za lica i porodice koji su upravo ugroženi nekim od navedenih problema.

Regionalni Evroatlantski Kamp REACT je ljetnja škola koju ALFA Centar organizuje svake godine početkom septembra. Implementacijom REACT-a ALFA Centar želi da doprinese obrazovanju i edukaciji studenata iz velikog broja zemalja na teme evroatlantskih integracija, regionalne saradnje i stabilnosti, vojske, odbrane i diplomatije.

Kada je riječ o podizanju svijesti iz pomenutih oblasti, veliku ulogu imaju obrazovne institucije koje u nastavnim i vannastavnim aktivnostima rade sa djecom i mladima na ove teme.

U opštini Nikšić se trenutno realizuje Program “Ekonomsko osnaživanje žena u opštini Nikšić”. Cilj projekta je unaprijeđenje i razvoj ženskog biznisa, kako bi se one ekonomski osnažile, osamostalile i razvile svijest o sebi i svojim mogućnostima, a na taj način i podigle svijest o prevenciji nasilja nad ženama i nasilja u porodici kao društvenom problemu. Ovaj projekat je dio antidiskriminacionih politika i politika rodne ravnopravnosti.

U promociji i realizaciji plana veliku ulogu ima Lokalni javni emiter Radio televizija Nikšić, koja u sklopu svog redovnog programa informiše javnost o mogućnostima školovanja, aktivno prati sve događaje na lokalnom nivou koje su iz oblasti mira i bezbjednosti, a takođe prenosi i informacije o aktivnostima na nacionalnom i međunarodnom nivou. Na ovaj način se takođe podiže nivo svijesti o svim pojavama koje se direktno tiču žena i njihove uloge u društvu.

- U skladu sa gore navedenim informacijama o aktivnostima na lokalnom nivou, možemo zaključiti da su realizovane u skladu sa sledećim aktivnostima iz Akcionog plana za primjenu rezolucije 1325 Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija “Žene, mir i bezbjednost u Crnoj Gori” (2017-2018):

- Aktivnost 3.1. Organizovati edukacije za mir i nenasilje u školama, kao i o RSB 1325 i njoj pratećim rezolucijama
- Aktivnost 3.7. Organizovati edukacije pripadnika/ca RE populacije o posljedicama ranih ugovorenih brakova (nedozvoljenih brakova)
- Aktivnost 4.2. Izraditi godišnje akcione planove za postizanje rodne ravnopravnosti na nivou institucija
- Aktivnost 6.1. Podizanje nivoa svijesti o nasilju nad ženama kao društvenom problemu
- Aktivnost 7.1. Podizanje nivoa svijesti javnosti o pojavnim oblicima trgovine ljudima, sa posebnim osvrtom na prosjačenje, rane ugovorene brakove (nedozvoljeni brakovi) i radnu eksploataciju
- Aktivnost 7.2. Jačanje stručnih kapaciteta predstavnika institucija o pojavnim oblicima trgovine ljudima, sa posebnim osvrtom na pojave sklapanja nedozvoljenih brakova, prosjačenja i radne eksploatacije
- Aktivnost 7.3. Podizanje nivoa svijesti djece iz grupa sa posebnim rizikom (djeca iz RE populacije i bez roditeljskog staranja) o štetnim posljedicama prosjačenja i sklapanja nedozvoljenog braka
- Aktivnost 8.3. Podizanje nivoa svijesti o konceptu humane bezbjednosti, RSB 1325 i njoj pratećih rezolucija na lokalnom nivou (u javnim ustanovama, mjesnim zajednicama, srednjim školama, na fakultetima)

- Aktivnost 8.4. Podizanje nivoa svijesti javnosti na lokalnom nivou omogućnostima školovanja i zapošljavanja u sektoru bezbjednosti